

JAK NA WINDOWS 10 S ODEČÍTACÍM PROGRAMEM JAWS

JAN ŠNYRYCH

**Metodická příručka je realizována díky projektu za
pomoci Nadačního fondu Českého rozhlasu ze
sbírky Světluška.**

Obsah

Úvod.....	4
Klávesové zkratky Windows a JAWS	5
JAWSKey	5
Prostředí systému Windows 10	6
Plocha	6
Pohyb po položkách plochy	6
Otevření a zavření aplikace	6
Přepínání mezi aplikacemi	6
Manipulace s okny aplikací	7
Kontextové menu.....	7
Vypnutí počítače	7
Hlavní panel.....	7
Tlačítko Start	8
Nabídka Start.....	8
Otevření Nabídky Start.....	8
Součásti Nabídky Start	9
Vyhledávání ve Windows	10
Více Ploch a zobrazení úloh	11
Zobrazení úloh	12
Úlohová lišta, připínání aplikací	12
Oznamovací oblast.	13
Průzkumník Windows	14
Spuštění Průzkumníka	14
Složka uživatele na ploše	14
Tento počítač	14
Spuštění Průzkumníka z nabídky Start nebo klávesovou zkratkou	15
Pohyb v seznamu složek a souborů	15
Přecházení mezi složkami	16
Kontextové menu v Průzkumníku	16
Zobrazení, řazení a seskupování seznamu souborů a složek.....	17
Typ zobrazení	17
Řazení položek	17
Seskupování položek.....	17
Práce se soubory a složkami.....	18
Vytvoření složky	18

Přesun a kopírování souboru či složky	18
Přejmenování souboru či složky	19
Odstranění souboru či složky	19
Obnovení smazaného souboru	19
Práce s více položkami najednou	20
Pás karet	20
Menu Soubor	22
Poznámkový blok	23
Práce s textem	23
Pohyb v textu	23
Klávesy JAWS pro čtení textu	23
Plynulé čtení textu	24
Psaní a mazání textu	24
Označování textu, schránka	25
Aplikační menu	26
Dialogová okna	27
Dialog Uložit jako	28
Dialog Najít	29
Dialog Tisk	30
Dialog Nastavení hlasu JAWS	31
Nápověda JAWS	31
Dialogy s více kartami	32
Zobrazení obsahu dialogu ve virtuálním prohlížeči	32
Nastavení Windows 10	34
Tradiční Ovládací panely	34
Moderní aplikace Nastavení	34
Rozvržení okna aplikace Nastavení a pohyb v aplikaci	34
Rychlé vyhledávání v Nastavení	35
Usnadnění přístupu	35
Předčítání (Narrator)	35
Lupa	39
Doporučené nastavení Windows 10 pro práci s odečítačem	40
Přehled klávesových zkratk Windows 10	41

Úvod

Vítejte v příručce systému Windows 10 pro uživatele odečítače obrazovky JAWS. Tato příručka vás seznámí se základy obsluhy operačního systému Windows 10 z hlediska zrakově postiženého uživatele. Příručka plně vysvětluje ovládání Windows 10 pomocí klávesnice a za pomoci odečítače obrazovky JAWS. Veškeré popisy vycházejí z českých Windows 10 po tzv. Anniversary Updatu ze srpna 2016 a české lokalizace JAWS 18. Příručka se ale snaží o obecný popis způsobu práce ve Windows 10 s odečítačem obrazovky, takže většina informací platí i pro práci ve Windows 10 s jinými verzemi JAWS nebo s alternativními odečítači jako např. NVDA.

Příručka je určena jako studijní materiál všem začínajícím uživatelům počítače se systémem Windows 10 a JAWS či dalších odečítačů. Z příručky ale mohou čerpat i zrakově postižení uživatelé, kteří na Windows 10 přecházejí ze starších verzí Windows a také sociální či pedagogičtí pracovníci, kteří zrakově postiženým uživatelům počítačů poskytují podporu.

Příručka nepopisuje instalaci Windows a JAWS. Informace k instalaci lze nalézt v dokumentaci těchto softwarů.

Za spolupráci při tvorbě této příručky patří dík Michalu Jelínkovi a Zuzaně Urbanové z Tyflokabinetu. Michal Jelínek přispěl odbornými připomínkami k obsahu materiálu a Zuzana Urbanová provedla jazykovou korekturu a též zpracovala příručku po grafické stránce.

Klávesové zkratky Windows a JAWS

U klávesových zkratk Windows se používají modifikační klávesy SHIFT, CTRL, WINDOWS a ALT. První tři z uvedených kláves jsou na standardních klávesnicích párové a je jen na nás, zda budeme v klávesové kombinaci používat příslušnou klávesu na levé nebo pravé straně klávesnice. Klávesa ALT je ale na klávesnici v českém rozložení jen jedna – první klávesa vlevo od MEZERNÍKU. Vpravo od mezeríku je klávesa označovaná jako ALT GR. Ta funguje jako současný stisk kláves ALT + CTRL.

JAWSKey

V klávesových zkratkách JAWS se obvykle vyskytuje speciální modifikační klávesa označovaná jako JAWSKEY. Tato klávesa je ve výchozím nastavení JAWS nastavena na klávesu INSERT, lze ji ale předefinovat i na CAPSLOCK či další klávesy.

Když je tedy například uvedeno, že aktuální položku lze přechít pomocí kláves JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU, znamená to, že je třeba stisknout INSERT + ŠIPKU NAHORU. Přitom jako INSERT můžeme použít klávesu v šestici navigačních kláves, ale také číslo 0 na vypnutém numerickém bloku. Jako ŠIPKU NAHORU můžeme též použít šipku v kurzorovém kříži nebo číslo 8 na vypnutém numerickém bloku. U těchto kombinací bývá výhodnější používat právě klávesy vypnutého numerického bloku, protože jsou blízko sebe a snadno se tisknou i jednou rukou.

Prostředí systému Windows 10

Tato kapitola popisuje základní součásti uživatelského prostředí Windows 10. Seznámíme se se základy pohybu v systému pomocí klávesnice, abychom byli schopni vyhledávat a spouštět aplikace, přepínat se mezi nimi, zavírat je a též ukončovat práci s celým počítačem.

Plocha

Na ploše Windows najdeme nejčastěji používané položky (aplikace, soubory a složky). Dá se přirovnat k desce psacího stolu, na které máme věci, jež potřebujeme mít neustále při ruce.

Ať jsme ve Windows kdekoli, na Plochu se vždy dostaneme pomocí kláves **WINDOWS + M** – minimalizuje (skryje) všechny spuštěné aplikace a přejde na plochu. Pro opětovné obnovení minimalizovaných aplikací a návrat z Plochy do poslední používané aplikace lze stisknout **WINDOWS + SHIFT + M**. Na plochu lze též přejít klávesami **WINDOWS + D** a stejnou klávesou se opět vrátit do původní aplikace.

Pohyb po položkách plochy

Položky jsou na Ploše seřazené do sloupců a řad. Můžeme se po nich pohybovat pomocí šipek. Při hledání konkrétní položky je ale efektivnější stisknout počáteční písmeno jejího názvu. Kurzor se přesune na první položku od tohoto písmene. Pokud je od daného písmene na ploše položek více, tiskneme písmeno opakovaně, dokud kurzor nepřejde na požadovanou položku. Pro rychlý přesun na konkrétní položku můžeme též rychle za sebou stisknout několik počátečních písmen z jejího názvu.

Tip: Chceme-li, aby nám JAWS přečetl, na jaké položce plochy právě stojíme, stiskneme **JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU**.

Otevření a zavření aplikace

Když si na Ploše vybereme požadovanou aplikaci, složku či dokument, otevřeme ji klávesou **ENTER**. Otevře se okno příslušné aplikace a můžeme v ní začít pracovat. Nakonec aplikaci zavřeme klávesami **ALT + F4**.

Poznámka: Může nastat i situace, kdy kurzor stojí na položce Plochy, tato položka ale není označená. JAWS před názvem takové položky hlásí „neoznačeno“. Pokud chceme takovou položku otevřít, musíme ji nejprve označit **MEZERNÍKEM**. To nastává nejčastěji při prvním přechodu na Plochu, kdy je kurzor na první položce a ta není označená.

Přepínání mezi aplikacemi

Pokud z otevřené aplikace klávesami **WINDOWS + M** nebo **WINDOWS + D** přejdeme na Plochu a spustíme novou aplikaci, zůstává spuštěná i původní aplikace, i když aktuálně není zobrazená. Takto můžeme mít spuštěných více aplikací. Mezi všemi spuštěnými aplikacemi se můžeme rychle přepínat klávesami **ALT + TABULÁTOR**.

- Jednoduchým stiskem **ALT + TABULÁTOR** přejdeme do poslední aktivní aplikace.
- Při podržení klávesy **ALT** a opakovaných stiscích **TABULÁTORU** postupně procházíme všechny spuštěné aplikace a až dospějeme k požadované aplikaci, uvolníme **ALT** a do dané aplikace se přepneme.

Tip: Okno každé aplikace obsahuje v horní části titulek s názvem dané aplikace. Když chceme s JAWS zjistit, v jaké aplikaci se právě nacházíme, stiskneme **JAWSKEY + T** pro přečtení tohoto titulu.

Tip: JAWS má svou vlastní funkci pro zobrazení přehledného seznamu spuštěných aplikací. Tento seznam otevřeme klávesami JAWSKEY + F10. ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ vybereme požadovanou aplikaci a ENTEREM se do ní přepneme.

Manipulace s okny aplikací

Každá aplikace má na obrazovce vyhrazenou svou obdélníkovou část, která se nazývá aplikační okno. Velikost a polohu aplikačních oken lze měnit, z hlediska uživatele odečítače to však nemá přílišný praktický význam. Pokud je okno roztažené přes celou obrazovku, říkáme, že je maximalizované. Je-li naopak skryto, i když aplikace je spuštěná, je okno minimalizované.

Některé problémy při práci s odečítačem v aplikacích mohou být způsobeny malým aplikačním oknem, ve kterém nejsou zobrazeny všechny potřebné součásti aplikace a odečítač je tak nečte. V takovém případě je dobré okno maximalizovat. Velikost oken se mění takto:

- WINDOWS + ŠÍPKA NAHORU: Maximalizuje aktuální aplikační okno.
- WINDOWS + ŠÍPKA DOLŮ: Je-li okno maximalizované, obnoví jeho původní velikost. Pokud není maximalizované, minimalizuje je.

Kontextové menu

Kontextové menu je nabídka operací, které můžeme v danou chvíli provést s prvkem, na němž ve Windows právě stojíme. Kontextové menu otevřeme přímo klávesou KONTEXTOVÉHO MENU (většinou třetí klávesa vpravo od MEZERNÍKU) nebo též klávesami SHIFT + F10.

Máme-li tedy např. na ploše vybranou nějakou položku a otevřeme kontextové menu, uvidíme v něm vše, co v danou chvíli s danou položkou můžeme provést (Otevřít, Odstranit, Přejmenovat atd.). Po položkách kontextového menu se pohybujeme ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ. Vybranou položku aktivujeme ENTEREM. Poté se buď provede daný příkaz, nebo se rozbalí podmenu, ve kterém můžeme dále vybírat ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ. Z podmenu se můžeme vracet do vyšší úrovně klávesou ESCAPE a celé kontextové menu lze zavřít, aniž bychom v něm něco provedli, klávesou ALT.

Vypnutí počítače

Počítač můžeme nejrychleji vypnout následovně:

1. Klávesami ALT + TABULÁTOR se postupně přepínáme do všech spuštěných aplikací a klávesami ALT + F4 je ukončujeme. Pokud obsahují neuložené dokumenty, při ukončení je uložíme.
2. Když se klávesami ALT + TABULÁTOR už nelze nikam přepnout, jsou všechny aplikace uzavřené. Klávesami WINDOWS + M přejdeme na plochu a stiskneme ALT + F4.
3. Otevře se dialog pro vypnutí. V seznamu možností šipkou nahoru či dolů vybereme **Vypnout** a volbu potvrdíme ENTEREM.

Hlavní panel

Hlavní panel je lišta, která je ve výchozím nastavení permanentně zobrazena vespod obrazovky přes celou její šířku. Na Hlavním panelu najdeme některé velmi důležité funkce systému.

Panel se skládá z několika součástí. Na první součást Hlavního panelu (tlačítko **Start**) přejdeme stiskem TABULÁTORU na Ploše. Po dalších součástech Hlavního panelu přecházíme dalšími stisky TABULÁTORU, až z poslední součásti Hlavního panelu přejdeme TABULÁTOREM opět na Plochu.

V opačném pořadí se mezi Plochou a součástmi Hlavního panelu můžeme pohybovat klávesami SHIFT + TABULÁTOR.

Při pohybu Tabulátorem po Hlavním panelu se dostaneme na tyto jeho součásti:

- Tlačítko **Start**:
- Tlačítko **Prohledat Windows**: Tímto tlačítkem se otevírá funkce vyhledávání, která slouží pro hledání aplikací, souborů a nastavení počítače. Funkci vyhledávání můžeme otevřít odkudkoli stiskem WINDOWS + S, aniž bychom museli přecházet na hlavní panel. Do vyhledávání se také můžeme přepnout z nabídky Start, když okamžitě po jejím otevření začneme psát hledaný text.
- Tlačítko **Zobrazení úloh**: Tímto tlačítkem se otevírá obrazovka zobrazující všechny otevřené aplikace a plochy. Na této obrazovce se můžeme přepínat mezi aplikacemi, plochami nebo přesouvat aplikace mezi plochami. Zobrazení úloh můžeme otevřít odkudkoli stiskem WINDOWS + TABULÁTOR, aniž bychom museli přecházet na Hlavní panel.
- **Úlohová lišta**: Úlohová lišta je panel zobrazující připnuté a spuštěné aplikace. Na úlohovou lištu můžeme přejít odkudkoli stiskem WINDOWS + T. Po aplikacích na úlohové liště se cyklicky pohybujeme ŠIPKOU VPRAVO a ŠIPKOU VLEVO. Vybranou aplikaci spustíme nebo se do ní přepneme stiskem MEZERNÍKU nebo ENTERU.
- **Oznamovací oblast**: Oznamovací oblast je panel zobrazující aktuální čas a také ikony, přes které lze přistupovat k aplikacím běžícím na pozadí a také k některým nastavením Windows. Na Oznamovací oblast můžeme přejít odkudkoli stiskem WINDOWS + B. Po položkách oznamovací oblasti se cyklicky pohybujeme ŠIPKOU VPRAVO a ŠIPKOU VLEVO.

Ačkoli jsou všechny součásti Hlavního panelu tímto způsobem dobře dostupné, v praxi k jejich funkcím budeme mnohem častěji přistupovat pomocí přímých klávesových zkratk, aniž bychom museli na Hlavní panel přecházet. Tyto funkce dostupné z Hlavního panelu jsou podrobněji popsány v následujících kapitolách.

Tlačítko Start

Tlačítko Start je první prvek hlavního panelu. Na obrazovce se ve výchozím nastavení nachází vždy v levém dolním rohu. Stiskem tohoto tlačítka otevíráme nabídku Start. Z klávesnice můžeme nabídku Start otevřít odkudkoli stiskem WINDOWS, takže na tlačítko Start není třeba vůbec přecházet.

Kliknutím pravým tlačítkem myši nebo stiskem KLÁVESY KONTEXTOVÉHO MENU na tlačítku Start lze otevřít tzv. kontextové menu Windows. Toto menu obsahuje některé funkce pro správu systému. Kontextové menu Windows lze odkudkoli vyvolat stiskem WINDOWS + X. Ani kvůli této funkci tedy není třeba na tlačítko Start přecházet.

Nabídka Start

Nabídka Start může být výchozím bodem pro přístup ke všem aplikacím, k veškerému nastavení systému a k souborům v počítači.

Otevření Nabídky Start

Nabídku Start otevřeme odkudkoli stiskem WINDOWS. Alternativně lze Nabídku Start otevřít také klávesami CTRL + ESCAPE nebo stiskem tlačítka Start vlevo na Hlavním panelu. Pokud bychom chtěli nabídku Start naopak uzavřít, stiskneme opět WINDOWS anebo ESCAPE.

Součásti Nabídky Start

Nabídka Start se skládá z několika součástí, po kterých se můžeme pohybovat TABULÁTOREM nebo v opačném pořadí klávesami SHIFT + TABULÁTOR. V pořadí při pohybu Tabulátorem jde o tyto součásti: editační pole Hledání, Navigační nabídka, seznam všech aplikací a připnuté aplikace. Jednotlivé součásti si popíšeme podrobněji.

Editační pole Hledání

V tomto poli je kurzor ihned po otevření Nabídky Start. Pokud do pole začneme psát, Nabídka Start bude nahrazena funkcí Vyhledávání, která je blíže popsána v následující kapitole. V praxi je započetí vyhledávání přes toto pole nejčastější použitím nabídky Start, protože přes funkci Vyhledávání se lze velmi rychle dostat k požadovaným aplikacím, nastavením či dokumentům.

Seznam Navigační nabídka

Jde o seznam několika grafických ikon, mezi kterými můžeme přecházet šipkami nahoru a dolů. Pohyb ale není cyklický – z poslední ikony se ŠIPKOU DOLŮ nedostaneme na první.

První z položek Navigační nabídky je volba **Přepnout navigační nabídku**. MEZERÍKEM ji můžeme přepínat mezi výchozím stavem „sbaleno“ a stavem „rozbaleno“. V rozbaleném stavu se vedle grafických ikon zobrazí i textové popisky a je zablokován přechod TABULÁTOREM do dalších částí Nabídky Start. Žádný jiný praktický efekt toto přepínání nemá.

Druhou položkou Navigační nabídky je **Účet uživatele**. Když zde stiskneme MEZERÍK, ENTER nebo KONTEXTOVÉ MENU, otevře se nabídka, přes kterou je možné měnit nastavení aktuálního uživatele, zamknout počítač, odhlásit se nebo se rychle přepnout do účtu jiného uživatele.

Další položkou **Průzkumník souborů** lze otevřít Průzkumníka ve složce Rychlý přístup, která zobrazuje často používané složky a naposledy použité soubory. Stejně okno Průzkumníka můžeme také odkudkoli vyvolat klávesami WINDOWS + E. V nastavení Windows lze zvolit, aby se těmito způsoby Průzkumník neotevíral ve složce Rychlý přístup, ale ve složce Tento počítač.

Přes další položku **Nastavení** se otevírá moderní aplikace pro nastavení Windows, kterou lze odkudkoli otevřít též klávesami WINDOWS + I. Aplikace Nastavení je podrobněji popsána v jedné z následujících kapitol této příručky.

Poslední položkou Navigační nabídky je **Napájení**. Když zde stiskneme MEZERÍK, ENTER nebo KONTEXTOVÉ MENU, otevře se nabídka, přes kterou je možné počítač vypnout, uspat či restartovat.

Zobrazení aplikací

Další část Nabídky Start je seznam Zobrazení aplikací. Přejdeme do něj TABULÁTOREM z Navigační nabídky případně ŠIPKOU DOLŮ či NAHORU z Vyhledávacího pole. V tomto seznamu můžeme najít všechny aplikace nainstalované v systému bez ohledu na to, zda jde o moderní či klasické aplikace. Aplikace mohou být členěny do složek.

Položky v seznamu jsou řazeny abecedně. Před aplikacemi od určitého písmene abecedy je vždy jako nadpis položka s daným písmenem. Před začátkem abecedního seznamu ale ještě může být několik částí nadepsaných **Nedávno přidané**, **Nejčastěji používané** či **Navrhované**. Jak už nadpisy napovídají, při pohybu ŠIPKOU DOLŮ pod nimi najdeme aplikace, které byly do systému nedávno nainstalovány

nebo které spouštíme častěji než ostatní nebo ty, které nám systém navrhuje ke stažení z obchodu s aplikacemi.

Po položkách v seznamu se můžeme pohybovat ŠIPKAMI DOLŮ a NAHORU. Pohyb zde opět není cyklický. Pro rychlý skok na první položku od určitého písmene lze stisknout dané písmeno. Je ale třeba pamatovat na to, že zde není možné použít více počátečních písmen z názvu položky, ale opravdu jen to první.

V seznamu jsou buď přímo zástupci aplikací, nebo složky obsahující zástupce. Stiskem ENTERU na zástupci se Nabídka Start zavře a spustí se příslušná aplikace. Po stisku ENTERU na složce se složka rozbálí a pod ní se objeví položky, které jsou ve složce obsaženy. Kurzor současně skočí na první z těchto položek. Analogicky lze klávesou ENTER rozbalenou složku sbalit. JAWS při pohybu v seznamu aplikací hlásí, když je kurzor na složce, a též hlásí, zda je složka rozbalená či sbalená.

Zobrazení připnutí

Po stisku TABULÁTORU ze zobrazení aplikací přejdeme do poslední části Nabídky Start, a to do zobrazení připnutí. Zde se nacházejí všechny aplikace, které jsou připnuté k Nabídce Start. Již ve výchozím stavu po instalaci systému je zde mnoho aplikací. Které aplikace zde budou, můžeme ale kdykoli uživatelsky měnit.

Tato část je podobná tzv. Úvodní obrazovce z Windows 8.1. Aplikace jsou zobrazovány formou dlaždic, které jsou rozčleněné do několika skupin. Některé z dlaždic mohou být živé, to znamená, že jejich obsah se aktualizuje, na dlaždici je např. vždy zobrazena aktuální předpověď počasí nebo poslední příchozí zpráva apod.

Po vstupu do zobrazení připnutí stojí kurzor na záhlaví první skupiny dlaždic. ŠIPKOU VPRAVO můžeme eventuálně přecházet na záhlaví dalších skupin. ŠIPKOU DOLŮ přejdeme mezi dlaždice v aktuální skupině. Dlaždice jsou uspořádány v mřížce. Lze se tedy mezi nimi pohybovat ŠIPKAMI ve všech čtyřech směrech. Orientaci ještě komplikuje fakt, že dlaždice mohou být různé velikosti – některé mohou zabírat šířku dvou nebo tří sloupců. Při pohybu ŠIPKOU VLEVO nebo VPRAVO může kurzor navíc přejít mezi dlaždice sousední skupiny, což nám JAWS automaticky ohlásí.

Vzhledem k výše uvedenému není přístup k aplikacím připnutým k nabídce Start ani rychlý ani přehledný. Všechny aplikace, které se zde nacházejí, jsou jednodušeji dostupné i z abecedního zobrazení aplikací, a pokud k nim potřebujeme opravdu rychlý přístup, je výhodnější připnout je na Hlavní panel, umístit na Plochu nebo nastavit klávesovou zkratku pro spouštění. Všechny tyto možnosti budou popsány dále.

Vyhledávání ve Windows

Funkce vyhledávání slouží k rychlému hledání aplikací, nastavení dokumentů a dalších dat v počítači. Vyhledávání je možné odkudkoli otevřít klávesami WINDOWS + S, nicméně k vyhledávání se můžeme dostat ještě rychleji. Stačí stiskem klávesy WINDOWS otevřít Nabídku Start, v tu chvíli bude kurzor ve vyhledávacím poli, a jakmile do něj začneme psát, zobrazí se místo Nabídky Start vyhledávací funkce s průběžnými výsledky hledání. Do vyhledávacího pole obvykle stačí napsat jen část z názvu hledané položky, a poté projít ŠIPKOU DOLŮ nalezené výsledky a ENTEREM otevřít ten, který nás zajímá. Vyhledávání je tedy opravdu rychlý způsob, jak přistupovat ke všem aplikacím a nastavením systému a k dokumentům. Kromě výše popsaného základního použití ale nabízí také pokročilejší funkce.

Když do vyhledávacího pole zadáme část názvu hledané položky, můžeme se k dalším možnostem vyhledávání dostat klávesou TABULÁTOR. Po jejím prvním stisku přejdeme do navigační nabídky, která pro nás z hlediska vyhledávání není příliš zajímavá, druhým stiskem se ale dostaneme do voleb vyhledávání, kde můžeme hledané výsledky filtrovat. Jsou zde tři tlačítka: **Najít výsledky ve skupině Aplikace**, **Najít výsledky ve skupině Dokumenty** a **Najít výsledky ve skupině Nastavení**. Mezi tlačítka se lze pohybovat ŠIPKOU VLEVO a VPRAVO a ENTEREM daný filtr vybereme. Kurzor se vrátí do vyhledávacího pole, když teď ŠIPKOU DOLŮ začneme procházet výsledky, budou tam zobrazeny opravdu jen ty z vybrané oblasti.

Za výše uvedenými třemi tlačítky je ještě tlačítko **Filtry**. Po jeho stisku se otevře seznam dalších možností filtrování, mezi kterými vybíráme ŠIPKOU DOLŮ. Můžeme tak vyhledávat např. v hudebních souborech, videích či fotografiích.

Můžeme si všimnout, že po nastavení jakéhokoli filtru se na začátek vyhledávacího pole doplní určení daného filtru, následované dvojtečkou a hledaným textem. Obdobně můžeme i my sami filtr určit přímo zápisem do vyhledávacího pole, aniž bychom museli přecházet k tlačítkům s filtry. Když např. budeme chtít vyhledávat jen v hudbě, stačí do vyhledávacího pole napsat něco jako „Hudba: Beatles“. Když budeme chtít prohledávat dokumenty, napíšeme „Dokumenty: Beatles“. Obdobně lze použít filtry Aplikace:, Nastavení:, Video: atd.

Do vyhledávacího pole můžeme zadávat české i anglické názvy. Výsledky se nám zobrazí, když zadáme „Poznámkový blok“ i „Notepad“ či „Myš“ nebo „Mouse“. Do pole lze psát i příkazy Windows. Např. příkaz „winver“ nám otevře dialog zobrazující informace o verzi systému.

Pokud vyhledáme aplikaci, která pracuje s dokumenty, bývá pod ní zobrazeno několik naposledy otevřených dokumentů. Když tedy např. vyhledáme „word“, bude jako první zobrazena položka, kterou bychom otevřeli Word s novým prázdným dokumentem, pod ní ale budou uvedeny názvy dříve otevřených dokumentů, a po jejich výběru se Word spustí a rovnou otevře daný dokument. To je tedy velmi efektivní způsob, jak otevírat dokumenty, se kterými pravidelně pracujeme.

Více Ploch a zobrazení úloh

Ve Windows si můžeme otevřít více Ploch. Všechny Plochy obsahují stejné položky, liší se ale spuštěnými aplikacemi, tedy těmi, které jsou dostupné při přepínání klávesami ALT + TABULÁTOR. Můžeme si např. na první Ploše spustit pracovní aplikace (třeba Outlook a Word). Poté si otevřeme druhou Plochu, na ní spustíme hudební přehrávač a stahování velké audio knihy z internetu. Na každé z Ploch jsou potom při přepínání klávesami ALT + TABULÁTOR dostupné jen ty aplikace, které jsme z dané plochy spustili.

S více Plochami se pomocí klávesových zkratk pracuje následovně:

- Otevření nové Plochy: CTRL + WINDOWS + D.
- Přecházení mezi Plochami: CTRL + WINDOWS + ŠIPKY VLEVO a VPRAVO.
- Zavření aktuální Plochy: CTRL + WINDOWS + F4. (Po zavření Plochy se všechny aplikace, které na ní byly spuštěné, přesunou na nejbližší předchozí Plochu.)

Poznámka: Při práci s odečítačem není přehledné mít otevřených mnoho Ploch. V praxi se ale občas může hodit mít k dispozici např. svou Plochu a Plochu pro kolegu, který potřebuje na chvíli pustit k počítači, aby na něm krátce něco udělal.

Zobrazení úloh

Zobrazení úloh otevřeme stejnojmenným tlačítkem na Hlavním panelu nebo rychleji klávesovou zkratkou WINDOWS + TABULÁTOR. Jde o okno se dvěma seznamy.

V prvním seznamu jsou uvedeny všechny spuštěné aplikace na právě vybrané ploše. Mezi aplikacemi můžeme pohodlně přecházet ŠIPKAMI VLEVO a VPRAVO, do vybrané aplikace se přepneme ENTEREM. Při mnoha spuštěných aplikacích to může být pohodlnější, než přepínání klávesami ALT + TABULÁTOR, kdy musíme neustále držet ALT stisknutý.

Do druhého seznamu v zobrazení úloh přejdeme TABULÁTOREM. Zde se ŠIPKAMI VLEVO a VPRAVO pohybujeme po všech otevřených plochách. Stiskneme-li na nějaké z ploch ENTER, zobrazení úloh se zavře a my přejdeme na danou plochu. Když některou z ploch označíme MEZERNÍKEM, můžeme TABULÁTOREM přejít opět do seznamu aplikací. Zde už budou zobrazeny aplikace nově označené Plochy a my si můžeme vybrat, do které z nich přejdeme.

Úlohová lišta, připínání aplikací

Aplikace, které používáme nejčastěji, si můžeme připnout na úlohovou lištu Hlavního panelu nebo do nabídky Start, abychom si k nim zajistili rychlý přístup. Jak už bylo výše uvedeno, z hlediska uživatele odečítáče nemá příliš smysl připínat aplikace do nabídky Start, protože zde se připnuté aplikace zobrazují až na konci sekce dlaždic, takže je k nim z klávesnice velmi zdoluhavý přístup. Zaměříme se tedy na úlohovou lištu.

Na úlohovou lištu můžeme odkudkoli přejít klávesami WINDOWS + T a po připnutých nebo spuštěných aplikacích se pohybovat ŠIPKAMI VLEVO a VPRAVO. Tyto klávesy ale v praxi nevyužijeme, protože mezi spuštěnými aplikacemi se lze rychleji přepínat klávesami ALT + TABULÁTOR a pro přístup k připnutým aplikacím máme také speciální klávesové zkratky. Povězme si ale nejprve, jak nastavit, které aplikace budou na úlohové liště připnuté.

Jak připnout aplikaci na úlohovou lištu

1. Přejdeme na požadovanou aplikaci na ploše nebo v nabídce Start.
2. Otevřeme k ní kontextové menu.
3. Je-li položka na ploše, zvolíme v kontextovém menu **Připnout na hlavní panel**, je-li v nabídce Start, rozbalíme podmenu **Další** a v něm zvolíme **Připnout na hlavní panel**.

Jak odepnout aplikace z úlohové lišty

1. Klávesami WINDOWS + T přejdeme na úlohovou lištu.
2. ŠIPKOU VPRAVO přejdeme na požadovanou aplikaci.
3. Otevřeme kontextové menu a zvolíme položku **Odepnout z hlavního panelu**.

Spouštění připnutých aplikací a přepínání do nich

Pro rychlý přístup k aplikacím připnutým na hlavní panelu se používá klávesa WINDOWS v kombinaci s číslicemi 1 až 0 v horní řadě klávesnice. Klávesám WINDOWS + 1 přísluší první připnutá aplikace na Hlavním panelu, klávesám WINDOWS + 2 druhá připnutá aplikace atd.

Při stisku kláves WINDOWS + ČÍSLO se příslušná připnutá aplikace chová takto:

- Není-li aplikace spuštěna, spustí se.
- Je-li spuštěna, ale není aktivní, přepneme se do ní.

- Je-li právě aktivní, minimalizuje se a přejdeme do předešlé aktivní aplikace.

Jak je vidět, pomocí kombinací Windows + číslice lze velmi rychle přistupovat k připnutým aplikacím. Proto je dobré připnout si na hlavní panel často používané aplikace, a to v pořadí, v jakém k nim chceme mít přiřazené číslice. Pořadí bohužel nelze bez použití myši později měnit.

Tip: Pokud máme již určitou připnutou aplikaci spuštěnou a chceme otevřít její novou instanci (např. nové okno Wordu s prázdným dokumentem), stiskneme SHIFT + WINDOWS + PŘÍSLUŠNOU ČÍSLICI.

Oznamovací oblast.

Na oznamovací oblast lze kdykoli přejít klávesami WINDOWS + B a po jejich položkách se pohybovat ŠIPKAMI VLEVO a VPRAVO. Pro snadný pohyb po všech položkách je vhodné mít nastavené nezkrácené zobrazování všech položek.

Vybranou položku můžeme aktivovat třemi způsoby (MEZERNÍK – odpovídá kliknutí levým tlačítkem myši, ENTER – odpovídá poklepání levým tlačítkem myši, KONTEXTOVÉ MENU – odpovídá kliknutí pravým tlačítkem myši). V závislosti na způsobu aktivace se u různých položek oznamovací oblasti objevují různé možnosti.

Tip: JAWS má svou vlastní funkci pro zobrazení přehledného seznamu všech položek oznamovací oblasti. Tento seznam otevřeme klávesami JAWSKEY + F11. ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ vybereme požadovanou položku a aktivujeme ji jedním ze tří dostupných tlačítek, přičemž jako výchozí je tlačítko pro kliknutí pravým tlačítkem myši.

Tip: Jednou z položek oznamovací oblasti, na kterou můžeme přejít šipkami, je zobrazení aktuálního času a data. Tyto informace si ale můžeme nechat přečíst rychleji za pomoci klávesových zkratk JAWS. K přečtení aktuálního času slouží stisk JAWSKEY + F12 a k přečtení aktuálního data stisk stejné klávesové zkratky dvakrát rychle po sobě.

Průzkumník Windows

Průzkumník je ve Windows základní aplikace pro procházení a prohlížení složek a souborů uložených v počítači a na připojených discích. V této kapitole si ukážeme, jak se pohybovat ve struktuře složek a jak se soubory a složkami pracovat. Vysvětlíme si práci s tzv. pásem karet, který se v aplikačním okně Průzkumníka nachází a popíšeme si i další součásti a možnosti Průzkumníka.

Spuštění Průzkumníka

Okno Průzkumníka můžeme otevřít různými způsoby. Na tom, jaký ze způsobů použijeme, závisí, jaká bude výchozí složka, která bude po spuštění Průzkumníka zobrazena.

Složka uživatele na ploše

Lze nastavit, aby na ploše byla zobrazena ikona složky aktuálně přihlášeného uživatele obsahující jeho uživatelské soubory. Název této ikony je shodný s uživatelským jménem aktuálního uživatele.

Když tuto položku z plochy otevřeme, spustí se Průzkumník a bude v něm zobrazen obsah této uživatelské složky. Složka je rozčleněna do podsložek, určených pro ukládání různých druhů souborů aktuálního uživatele: Dokumenty, Hudba, Obrázky, Stažené soubory, Video atd. Tuto složku tedy otevíráme, když potřebujeme pracovat se soubory různého typu, které jsme si pořídili a máme je v těchto složkách uložené.

Složka uživatele není ve výchozím nastavení Windows na ploše zobrazena. Protože však představuje rychlý způsob, jak přistupovat k dokumentům a dalším souborům, které jsme si vytvořili či jinak pořídili, lze doporučit nastavit její zobrazení. Jak zapnout zobrazení složky uživatele na ploše, je popsáno v kapitole Doporučené nastavení Windows.

Tento počítač

Lze nastavit, aby na ploše byla zobrazena položka Tento počítač. Když ji otevřeme, spustí se Průzkumník, bude v něm zobrazen seznam disků přítomných v systému, a také vybrané složky právě přihlášeného uživatele. Tento počítač tedy představuje rychlý způsob, jak přistupovat k souborům uloženým na jednotlivých discích a k nejčastěji používaným složkám uživatele (Dokumenty, Obrázky, Hudba, Stažené soubory, Video).

Jednotlivé disky jsou označeny jmenovkou, za kterou je v závorkách uvedeno písmeno následované dvojtečkou, které má disk v systému přiřazeno. Zatímco jmenovku disku lze uživatelsky měnit, písmeno je disku přiřazeno napevno.

Systémový disk, který obsahuje soubory samotného systému Windows a nainstalovaných aplikací, je vždy označen **C:**. Pokud má počítač další pevné disky, mají nejčastěji písmena **D:** a další. Dál v abecedním pořadí obvykle následuje optická mechanika označená např. **Jednotka DVD-RW (E:)**. Je-li v mechanice vloženo CD nebo DVD, změní se jmenovka této položky podle jména vloženého disku. Dalšími písmeny abecedy bývají označovány připojené vyměnitelné disky a případně karty vložené do čtečky paměťových karet. Tyto položky se v tomto počítači objevují, jen když jsou příslušné disky připojené a písmena těchto disků se přiřazují dynamicky – vždy první volné písmeno v abecedním pořadí.

Položky v tomto počítači mohou být seřazeny a seskupeny podle výše uvedených typů disků, ale také v abecedním pořadí nebo podle jiných kritérií. Možnosti řazení a seskupování popisuje jedna z následujících kapitol.

Položka Tento počítač není ve výchozím nastavení Windows na ploše zobrazena. Protože však představuje rychlý způsob, jak přistupovat ke všem diskům v systému a též i k některým uživatelským složkám, lze doporučit nastavit její zobrazení. Jak zapnout zobrazení Tohoto počítače na Ploše, je popsáno v kapitole Doporučené nastavení Windows.

Spuštění Průzkumníka z nabídky Start nebo klávesovou zkratkou

Již bylo zmíněno, že Průzkumník může mít ikonu v Navigační nabídce Nabídky Start. I v seznamu všech aplikací, který je v nabídce Start, bychom našli položku Průzkumník souborů. Nejrychlejší způsob, jak Průzkumník odkudkoli spustit ale představuje klávesová zkratka **WINDOWS + E**.

Pokud spustíme Průzkumník touto klávesovou zkratkou, otevře se ve složce Rychlý přístup. To je speciální složka obsahující odkazy na nejčastěji používané složky a soubory. Slouží nám tedy k tomu, abychom se k souborům a složkám, se kterými pracujeme nejčastěji, dostali co nejrychleji.

Pohyb v seznamu složek a souborů

Každá složka ve Windows může obsahovat podsložky a soubory. Ať už otevřeme Průzkumník jakýmkoli z výše uvedených způsobů a jsme v jakékoli ze složek, je vždy aktivní seznam zobrazující vše, co aktuální složka obsahuje (tedy všechny podsložky a soubory).

V tomto seznamu se můžeme obdobně jako na ploše pohybovat dvěma způsoby:

1. **Počátečními písmeny:** Když požadujeme soubor či složku konkrétního názvu, je pohyb počátečními písmeny nejefektivnější způsob, jak se k požadované položce dostat. Když chceme rychle přejít na určitou složku či soubor v seznamu, stiskneme počáteční písmeno z názvu požadované položky. Kurzor se přesune na první položku od tohoto písmene. Pokud je od daného písmene v seznamu souborů a složek položek více, stiskneme písmeno opakovaně, dokud kurzor nepřejde na požadovanou položku. Pro rychlý přesun na konkrétní položku můžeme též rychle za sebou stisknout několik počátečních písmen z jejího názvu.
2. **Kurzorovými šipkami:** Soubory a složky v seznamu mohou být zobrazeny různými způsoby a v závislosti na tom se i liší použití šipek. Při nastaveném zobrazení **Seznam** nebo **Podrobnosti** můžeme všechny položky projít ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ. V jiných zobrazeních jsou soubory a složky zobrazeny v řadách a sloupcích a k pohybu musíme využít i ŠIPKY VPRAVO a VLEVO obdobně jako na Ploše. Přehlednější jsou tedy zobrazení Seznam a Podrobnosti. Jak tato zobrazení nastavit, je popsáno v kapitole Zobrazení, řazení a seskupování seznamu souborů a složek.

Při pohybu v seznamu potřebujeme odlišit složky od souborů a jednotlivé typy souborů. Vizually jsou tyto typy položek indikovány různými grafickými ikonami zobrazovanými v Průzkumníku společně s názvy položek. S odečítačem nejsnadněji typy položek odlišíme na základě přípony na konci názvů souborů.

Přípona je poslední část názvu souboru, která je od samotného názvu oddělena tečkou. Příponu tvoří nejčastěji tři znaky (může jich být ale i více nebo méně). Na základě přípony poznáme, jaká data jsou v souboru uložena, a i Windows podle přípony souboru rozhodují, v jaké aplikaci daný soubor otevřou. Například všechny dokumenty napsané v aplikaci Word mají příponu **DOCX**, typickou příponou hudebních souborů je **MP3** a příponou pro soubory s fotografiemi **JPG**. Složky od souborů poznáme tak, že žádnou příponu nemají.

Když tedy v Průzkumníku vybereme soubor a stiskneme ENTER, soubor se v závislosti na příponě otevře např. ve Wordu, hudebním přehrávači nebo prohlížeči obrázků a můžeme s ním dále pracovat v rámci aplikace, ve které se otevřel. Když stiskneme ENTER na složce, zůstaneme v Průzkumníku a zobrazí se v něm obsah dané složky.

Ve výchozím nastavení se v Průzkumníku přípony souborů nezobrazují. Jak zobrazování přípon zapnout, je popsáno v kapitole Doporučené nastavení Windows.

Přecházení mezi složkami

Jak již bylo uvedeno, když v Průzkumníku stiskneme ENTER na složce, přejdeme do této složky a Průzkumník v seznamu zobrazí soubory a případné podsložky, které právě otevřená složka obsahuje. Každá z podsložek po otevření může obsahovat další podsložky. Takto je možné v Průzkumníku vstupovat čím dál hlouběji ve struktuře složek.

Pokud vstoupíme do podsložky a budeme se potřebovat vrátit do předchozí nadřazené složky, stiskneme BACKSPACE. Zobrazí se seznam souborů a složek této nadřazené složky a v seznamu bude vybraná podsložka, ze které jsme právě odešli.

Opakovanými stisky klávesy BACKSPACE můžeme přecházet do složek stále vyšší úrovně, až se nakonec v Průzkumníku zobrazí složka Plocha, což je nejvyšší složka ve struktuře složek Windows. Strukturu složek si tedy můžeme představit jako pyramidu, kde je na špičce Plocha. O patro níže jsou podsložky Plochy, což je Tento počítač a složka uživatele. Složka uživatele se dále dělí na podsložky Dokumenty, Hudba atd., Tento počítač se dělí na podsložky jednotlivých disků. Jednotlivé disky obsahují složky a ty zase podsložky, a tak bychom mohli pokračovat do libovolné úrovně.

Tip: Při pohybu mezi složkami si v Průzkumníku můžeme kdykoli snadno ověřit, v jaké složce se právě nacházíme. Název aktuální složky je zobrazen v titulku okna Průzkumníka, který si přečteme klávesami JAWSKEY + T.

Kontextové menu v Průzkumníku

Se soubory a složkami v Průzkumníku můžeme manipulovat mimo jiné prostřednictvím kontextového menu. Najdeme v něm položky pro přejmenování, odstranění či přesouvání a kopírování souborů a složek. Konkrétní obsah kontextového menu ale vždy závisí na tom, zda máme v seznamu označenou nějakou položku a jakého typu daná položka je.

Když Průzkumník nově spustíme nebo když v něm otevřeme nějakou podsložku, stojí kurzor v seznamu na první položce, tato položka však není označená. Vyvoláme-li v takové situaci kontextové menu, tak se toto menu nevztahuje k žádné konkrétní položce, ale k seznamu souborů a složek jako celku. Proto jsou v kontextovém menu položky pro nastavení zobrazení a řazení seznamu.

Jakmile se ale v seznamu začneme pohybovat, bude soubor nebo složka, na kterou jsme při pohybu přešli, označená, a v takovém případě bude kontextové menu obsahovat příkazy pro manipulaci s touto konkrétní položkou.

Pokud stojíme na první položce seznamu, ta není označená, ale my ji potřebujeme označit, abychom s ní mohli něco provést, označíme ji jednoduše stiskem MEZERNÍKU. Pokud naopak potřebujeme vyvolat kontextové menu k celému seznamu, potřebujeme, aby nic označeno nebylo. V takovém případě můžeme označenou položku odoznačit stiskem kláves CTRL + MEZERNÍK.

Tip: Zda je či není položka označena, poznáme s JAWS snadno – pokud položka označena není, JAWS před jejím názvem ohlásí „neoznačeno“.

Zobrazení, řazení a seskupování seznamu souborů a složek

Pro každou složku zobrazenou v Průzkumníku můžeme nastavit, jakým způsobem bude zobrazen seznam jejich souborů a složek, jak v něm budou položky řazeny a jestli budou nějak seskupovány. Tato nastavení provádíme přes kontextové menu k seznamu. Kontextové menu tedy musíme vyvolat ve chvíli, kdy v seznamu není žádná položka označená.

Typ zobrazení

Typ zobrazení položek v seznamu nastavujeme přes položku kontextového menu **Zobrazit**. Tato položka rozbaluje podmenu, kde si vybereme požadovaný typ zobrazení.

Položky **Největší ikony**, **Velké ikony**, **Střední ikony** a **Malé ikony** zobrazují soubory a složky ve sloupcích a řadách obdobně jako na Ploše. Při takovém zobrazení musíme pro pohyb po položkách seznamu používat všechny čtyři šipky. Při práci s odečítačem je toto zobrazení tedy náročnější na orientaci v seznamu.

Proto lze doporučit spíše další dva typy zobrazení: **Seznam** a **Podrobnosti**. Při těchto zobrazeních lze celý seznam procházet jen ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ. Orientace v seznamu je tedy jednodušší.

Tip: V zobrazení **Podrobnosti** čte JAWS při pohybu v seznamu jen názvy položek stejně jako při zobrazení **Seznam**. Pokud ale chceme zjistit i podrobnější informace o aktuální položce, stačí stisknout JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU a JAWS přečte celý řádek s informacemi o položce.

Tip: Pokud nás v zobrazení **Podrobnosti** zajímá kromě názvu jen určitý údaj o položkách např. velikost souboru, přejdeme ŠIPKOU VPRÁVO do sloupce **Velikost**. Když se potom po položkách budeme pohybovat ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ, bude JAWS číst vždy název položky a údaj o velikosti.

Řazení položek

Řazení položek v seznamu nastavujeme přes položku kontextového menu **Seřadit podle**. Tato položka rozbaluje podmenu, kde si vybereme požadované řazení.

Řadit můžeme např. podle názvu, data poslední změny, velikosti či typu položek. Položkami na konci podmenu pro řazení můžeme navíc určit, zda bude řazení vzestupné, nebo sestupné. Při vzestupném řazení vždy platí, že nejprve jsou podle daného kritéria v seznamu seřazeny všechny složky a až za nimi následují stejně seřazené všechny soubory. U sestupného řazení je to naopak.

Seskupování položek

Položky v seznamu lze také uspořádat do skupin podle určitých kritérií. Seskupování položek v seznamu nastavujeme přes položku kontextového menu **Seskupit podle**. Tato položka rozbaluje podmenu, kde si vybereme vlastnost, podle které se položky seskupí.

Ve výchozím nastavení se například seskupují položky ve složce Tento počítač podle typu. To znamená, že v seznamu položek jsou nejprve uvedeny všechny uživatelské složky (Dokumenty, Obrázky atd.), dále všechny místní disky a v poslední skupině síťové disky. V každé skupině jsou položky seřazeny podle nastaveného řazení.

Některým uživatelům přijde přehlednější jednotný seznam bez členění do skupin. Pokud jste ve složce, kde je seskupování nastaveno, a chcete je vypnout, rozbalte v kontextovém menu podmenu **Seskupit podle** a v něm zvolte položku **(Není)**.

Práce se soubory a složkami

Vytvoření složky

Abychom si mohli naše soubory v počítači přehledně třídit, musíme si v připravené struktuře složek umět vytvářet vlastní podsložky. Např. ve složce Dokumenty můžeme chtít vytvořit podsložky Korespondence, Zápisky ze školy a Knihy.

Složku vytvoříme takto:

1. V Průzkumníku přejdeme do složky, ve které chceme vytvořit novou složku např. do Dokumentů.
2. Stiskneme klávesovou zkratku pro vytvoření složky CTRL + SHIFT + N. Zobrazí se editační pole pro zadání názvu složky s předvyplněným textem „Nová složka“.
3. Zadáme požadovaný název složky např. „Knihy“. Předvyplněný text byl označený, Jakmile tedy začneme psát vlastní název, přepíše se.
4. Po zadání názvu stiskneme ENTER a složka je vytvořena. Kurzor na ní bude stát a složka bude označena.

Přesun a kopírování souboru či složky

Když si umíme vytvářet vlastní strukturu složek a jejich podsložek, můžeme si do nich třídit soubory. Potřebujeme tedy vědět, jak kopírovat či přesouvat soubory či celé složky z jedné složky do druhé. Kopírování a přesouvání souborů a složek budeme provádět pomocí schránky Windows.

Soubor či složku přesouváme či kopírujeme takto:

1. Označíme soubor či složku, kterou chceme přesunout či zkopírovat.
2. Pokud přesouváme, vyjmeme ji z aktuálního umístění do schránky klávesami CTRL + X nebo přes položku **Vymout** v kontextovém menu. Pokud kopírujeme, zkopírujeme ji do schránky klávesami CTRL + C nebo přes položku **Kopírovat** v kontextovém menu. JAWS tuto akci potvrdí hlášením „Vymuto do schránky“ respektive „Zkopírováno do schránky“.
3. Přejdeme do cílové složky.
4. Přesouvanou nebo kopírovanou položku vložíme ze schránky klávesami CTRL + V nebo přes položku **Vložit** v kontextovém menu. JAWS tuto akci potvrdí hlášením „Vloženo ze schránky“.

Vložená položka se zobrazí v seznamu a bude označena. Pokud jsme položku přesouvali, zmizí v tomto okamžiku položka ze svého původního umístění. Pokud kopírujeme nebo přesouváme složku, bude tato složka zkopírována či přesunuta se všemi podsložkami a soubory, které obsahuje. Když kopírujeme nebo přesouváme větší množství dat, může jejich vložení na nové místo chvíli trvat. V takovém případě se při vložení zobrazí okno, ve kterém se vypisuje průběh vkládání. Jakmile je přesun či kopírování dokončeno, okno se zavře a budeme zpět v seznamu souborů na nově vložené položce.

Přejmenování souboru či složky

Složku či soubor přejmenujeme takto:

1. Označíme soubor či složku, kterou chceme přejmenovat.
2. Stiskneme F2 nebo v kontextovém menu zvolíme položku **Přejmenovat**.
3. Zobrazí se editační pole, ve kterém je předvyplněný původní název. Když začneme psát nový název, bude ten původní přepsán. Pokud se začneme kurzorovými klávesami pohybovat v textu, můžeme původní název upravit.
4. Po zadání nového nebo úpravě původního názvu stiskneme ENTER.

Poznámka: Při přejmenování souboru nesmíme změnit příponu (část názvu na konci za tečkou). Podle přípony Windows určují, v jaké aplikaci se soubor otevře a pokud bychom příponu změnili, systém by nevěděl, jakou aplikaci pro práci se souborem použít. Když při přejmenování stiskneme F2, je označen původní název bez přípony. Zadáme-li tedy nový název a stiskneme ENTER, přepíše se původní název a přípona zůstane zachovaná.

Odstranění souboru či složky

Odstraněné soubory se ve Windows přesouvají do tzv. Koše. Koš je speciální složka, ve které se odstraněné soubory a složky po určitou dobu uchovávají. Koš má pevně nastavenou velikost, když je zaplněný, postupně se z něj mažou nejstarší soubory. Každý odstraněný soubor ale po nějakou dobu můžeme v případě potřeby z Koše obnovit.

Soubor či složku odstraníme takto:

1. Označíme požadovaný soubor či složku.
2. Stiskneme DELETE nebo v kontextovém menu zvolíme položku **Odstranit**.
3. Pokud se zobrazí dotaz, zda chceme položku opravdu odstranit, stiskneme ENTER, a tím odstranění potvrdíme.

Pokud jsme takto odstranili složku, je odstraněna i se všemi podsložkami a soubory, které obsahovala.

Tip: Pokud chceme soubor trvale smazat bez přesunutí do Koše a možnosti obnovení, stiskneme při jeho odstraňování SHIFT + DELETE.

Poznámka: Soubory z vyměnitelných disků se do Koše nepřesouvají a jsou trvale smazány ihned.

Obnovení smazaného souboru

Pokud si bezprostředně po odstranění souboru či složky uvědomíme, že jsme tuto položku odstranit neměli, můžeme ji rychle obnovit stiskem kláves CTRL + Z. Touto klávesovou zkratkou vrátíme zpět poslední provedenou akci v Průzkumníku. Smazaná položka se tedy znovu objeví v seznamu souborů a složek.

Pokud chceme obnovit nějaký soubor, který byl odstraněn již dříve, je možné „vytáhnout“ jej z Koše.

Soubor či složku z Koše obnovíme takto:

1. Z plochy otevřeme složku Koš.
2. V seznamu souborů označíme ten, který chceme obnovit.

3. V kontextovém menu zvolíme položku **Obnovit**. Obnovený soubor v Koši zmizí a objeví se na svém původním umístění.

Tip: Pokud si nejsme jisti, jaké bylo původní umístění obnovovaného souboru, mohlo by pro nás být obtížné poté, co obnovený soubor zmizí z Koše, hledat jej na jeho původním místě. V takovém případě je vhodné mít v Koši nastavené zobrazení **Podrobnosti** a před obnovením si klávesami JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU k souboru přečíst tyto podrobné informace včetně původního umístění. Další možností je přesouvat soubory z Koše do libovolné jiné složky standardním postupem přes schránku. V takovém případě víme, kam soubor vkládáme a nemusíme zjišťovat jeho původní umístění.

Práce s více položkami najednou

V Průzkumníku můžeme manipulovat s více soubory či složkami najednou. Pracujeme s nimi úplně stejně jako s jednotlivými položkami. Jediný rozdíl je v tom, že na začátku místo jedné položky musíme označit více položek. Způsob označování více položek závisí na tom, zda jsou v seznamu ihned za sebou, nebo zda jsou v seznamu mezi nimi i položky, které nechceme mít označené.

Nejjednodušší je označit všechny položky v seznamu – to učiníme klávesami CTRL + A.

Souvislou řadu položek v seznamu za sebou označíme takto:

1. Postavíme se na první položku z těch, které chceme označit.
2. Klávesami SHIFT + ŠIPKA DOLŮ postupně označujeme další položky v seznamu.
3. Pokud bychom poslední označenou položku potřebovali odoznačit, stiskneme SHIFT + ŠIPKU NAHORU.

Položky, které v seznamu nenásledují ihned za sebou, označíme takto:

1. Přesuneme se na první z požadovaných položek.
2. Stiskneme klávesu CTRL a po celou dobu označování ji držíme stisknutou.
3. Se stále stisknutým Ctrl se ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ přesouváme na další požadované položky a MEZERÍKEM je označujeme.
4. Pokud nějakou již označenou položku chceme odoznačit, opět na ni při stisknutém CTRL přejdeme ŠIPKAMI a MEZERÍKEM ji odoznačíme.

Tip: Při pohybu po položkách se stisknutým CTRL snadno poznáme, zda je či není aktuální položka označená - pokud položka označená není, JAWS před jejím názvem ohlásí „neoznačeno“.

Tip: Po dokončení označování si můžeme ověřit, zda máme označené všechny požadované položky. Stiskneme JAWSKEY + SHIFT + ŠIPKU DOLŮ a JAWS přečte všechny označené položky.

Po označení všech požadovaných položek je můžeme hromadně odstraňovat, kopírovat či přesouvat, stejně jako bychom měli označenou jen jednu položku.

Pás karet

K různým dalším funkcím Průzkumníka můžeme přistupovat pomocí tzv. pásu karet. Přímou v Průzkumníku pás karet příliš často nevyužijeme, protože všechny často používané funkce mají klávesové zkratky nebo své položky v kontextovém menu. Pás karet je ale standardní součástí i mnoha jiných aplikací (aplikace Office, WordPad atd.), proto jej musíme umět používat a občas se nám bude hodit i v samotném Průzkumníku.

Pás karet obvykle obsahuje velké množství různých prvků. Pro přehlednost jsou prvky, které spolu souvisejí, rozděleny do karet. V Průzkumníku např. všechny prvky, jimiž nastavujeme zobrazení seznamu souborů a aplikačního okna, najdeme na kartě **Zobrazení**. Prvky na každé z karet mohou být dále rozčleněny do skupin. Na kartě Zobrazení tak např. najdeme skupinu prvků **Podokna**, na které jsou volby pro zobrazení součástí aplikačního okna, nebo skupinu **Rozložení**, na které jsou volby pro řazení a seskupování položek v seznamu.

Ve výchozím nastavení je v Průzkumníku pás karet sbalený. To znamená, že panel s prvky není vidět, dokud na něj nepřejdeme kurzorem. Pohyb po pásu karet je ale jednodušší, když je pás karet rozbalený. Proto lze doporučit pás karet rozbalit, což učiníme klávesami CTRL + F1. Stejnými klávesami lze v případě potřeby pás karet i sbalit. Průzkumník si toto nastavení pamatuje trvale, pokud tedy pás karet jednou rozbalíme, nemusíme se tím již později zabývat.

Po prvcích pásu karet se pohybujeme takto:

1. Stiskneme ALT pro vstup na pás karet. Kurzor se přesune na záložky jednotlivých karet. Bude buď na první ze záložek, nebo na záložce té karty, na které jsme byli naposled.
2. ŠÍPKAMI VPRAVO a VLEVO si vybereme záložku požadované karty. Šípkami lze přejít i mimo seznam záložek, JAWS ale vždy ohlásí „Opouštím pás karet“.
3. Po všech prvcích vybrané karty se můžeme pohybovat TABULÁTOREM a v opačném pořadí klávesami SHIFT + TABULÁTOR.
4. Protože prvky na kartách jsou rozčleněny do skupin, můžeme na vybrané kartě rychle přecházet i mezi celými skupinami prvků klávesami CTRL + ŠÍPKA VPRAVO do další skupiny či CTRL + ŠÍPKA VLEVO do předchozí skupiny. Až v rámci požadované skupiny se potom můžeme po jednotlivých prvcích pohybovat TABULÁTOREM.
5. Když přejdeme na požadovaný prvek, aktivujeme jej většinou MEZERNÍKEM. Proveďte se příslušná funkce a kurzor opustí pás karet.
6. Pokud bychom chtěli kdykoli opustit pás karet, aniž bychom aktivovali jakýkoli prvek, stiskneme ALT.

Pás karet může obsahovat prvky různých typů. JAWS za názvem každého prvku ohlásí i jeho typ. V Průzkumníku jde nejčastěji o tyto prvky:

- Tlačítko: Po jeho aktivování MEZERNÍKEM se provede příslušný příkaz.
- Tlačítko s menu: Po jeho aktivování MEZERNÍKEM se rozbalí menu, ve kterém ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ vybereme požadovanou položku a stiskneme ENTER.
- Zaškrtnávací políčko: Po stisku MEZERNÍKU je buď zaškrtnuto, nebo odškrtnuto. Tím se daná volba zapne, nebo vypne.

V jiných aplikacích se na pásu karet vyskytují i prvky jiných typů. Popis ovládání všech typů prvků je v kapitole Dialogová okna.

Obsah pásu karet se dynamicky mění podle toho, co máme v Průzkumníku zobrazeno. Například ve složce Tento počítač je první karta nazvaná **Počítač** a obsahuje např. tlačítka pro připojení síťových jednotek a správu systému. V jiných složkách je první karta Domů a obsahuje tlačítka pro manipulaci se soubory a složkami. Když označíme audio soubor s příponou MP3, přibude na pásu karet čtvrtá karta **Přehrát**.

Menu Soubor

Vlevo od záložek pásu karet se nachází ještě tlačítko **Soubor**, kterým se otevírá menu Soubor. Na toto tlačítko můžeme přejít ze záložky první karty stiskem ŠIPKY VLEVO. Rychlejší je však menu Soubor otevřít přímo klávesovou zkratkou ALT + F.

Poznámka: V jiných aplikacích s pásem karet se pro otevření obdobného menu také často používají klávesy ALT + S.

V menu Soubor obvykle bývají příkazy pro otevření, uložení či tisk souborů. V Průzkumníku však v menu Soubor nejsou žádné položky, které bychom běžně potřebovali.

Poznámkový blok

Aplikace Poznámkový blok může být užitečným nástrojem pro psaní rychlých, jednoduchých poznámek. Při vysvětlování práce s Poznámkovým blokem si v této kapitole současně vysvětlíme základní principy práce s textem, pohyb v aplikačním menu a v dialogových oknech. Tyto principy potom budeme moci využívat i v řadě dalších aplikací.

Psaní a editaci textu můžeme procvičit, když Poznámkový blok spustíme prázdný z nabídky Start. Pro procvičení pohybu v textu a plynulého čtení je ideální najít v počítači soubor prostého textu (s příponou TXT) a ten otevřít. Tyto textové soubory se standardně otevírají právě v Poznámkovém bloku.

Při editaci textu a pohybu v něm budeme pracovat s textovým kurzorem. To je svislá blikající čárka, která ukazuje, kde se v textu právě nacházíme a kde se bude objevovat text psaný na klávesnici. Vizuálně bliká mezi dvěma znaky. JAWS čte znak vpravo od kurzoru, proto můžeme říkat, že kurzor stojí na tomto znaku.

Práce s textem

Pohyb v textu

V Poznámkovém bloku a též v dalších aplikacích můžeme využívat klávesové zkratky Windows pro pohyb kurzoru v textu.

- O znak vpravo/vlevo: ŠIPKA VPRAVO/VLEVO.
- O řádek nahoru/dolů: ŠIPKA NAHORU/DOLŮ.
- O slovo vpravo/vlevo: CTRL + ŠIPKA VPRAVO/VLEVO.
- O odstavec nahoru/dolů: CTRL + ŠIPKA NAHORU/DOLŮ.
- Na začátek/konec aktuálního řádku: HOME/END.
- Na začátek/konec dokumentu: CTRL + HOME/END.
- O obrazovku nahoru/dolů: PAGE UP/PAGE DOWN.

Při použití s JAWS je důležité, že hlasová odezva vždy koresponduje s použitou klávesou pro pohyb. Když se posuneme o znak, je přečten znak, na který jsme přešli, když se pohybujeme po slovech, je přečteno slovo, na které jsme přešli, apod. To nám velmi pomůže, když se v textu potřebujeme dostat na konkrétní místo, kde chceme dokument editovat.

Poznámka: Při pohybu po odstavcích je odstavec v Poznámkovém bloku chápán jako úsek textu zakončený dvěma konci řádku. V jiných editorech (např. WordPad nebo Word) je odstavec ukončován jen jedním koncem řádku.

Klávesy JAWS pro čtení textu

JAWS nabízí řadu klávesových zkratk, kterými si můžeme nechat přečíst různé úseky textu, aniž bychom pohybovali textovým kurzorem. Tyto klávesové zkratky nám pomohou při orientaci v textu a při přesném zjištění, kde právě stojí textový kurzor.

- Přečíst aktuální znak: NUM. 5 (při vypnutém numerickém bloku).
- Přečíst aktuální slovo: JAWSKEY + NUM. 5 (při vypnutém numerickém bloku).
- Přečíst aktuální větu: ALT + NUM. 5 (při vypnutém numerickém bloku; není podporováno v Poznámkovém bloku).

- Přečíst aktuální odstavec: CTRL + NUM. 5 (při vypnutém numerickém bloku).
- Přečíst aktuální řádek: JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU.
- Přečíst text od začátku řádku po kurzor: JAWSKEY + HOME.
- Přečíst text od kurzoru do konce řádku: JAWSKEY + PAGE UP.

Všechny výše uvedené klávesy se dají lépe stisknout, když používáme jejich ekvivalenty na vypnutém numerickém bloku, tedy např. JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU jako NUM. 0 + NUM. 8 apod.

Tip: Někdy je vhodnější pro lepší srozumitelnost aktuální znak či slovo vyhláskovat. Za tímto účelem můžeme klávesy pro přečtení aktuálního znaku či slova stisknout dvakrát rychle po sobě. Znaky jsou hláskovány jmény, slova jsou hláskována po znacích. Když po dvojím stisku NUM. 5 vyhláskujeme aktuální znak, jsou hláskovány i všechny další čtené znaky. K běžnému čtení znaků se vrátíme jedním stiskem NUM. 5.

Plynulé čtení textu

Chceme-li si s JAWS číst delší text, je nejpohodlnější využít funkci JAWS pro plynulé čtení.

Plynulé čtení lze používat takto:

1. Plynulé čtení od aktuální pozice textového kurzoru spustíme klávesami JAWSKEY + ŠIPKA DOLŮ.
2. Plynulé čtení skončí automaticky na konci dokumentu nebo je můžeme ukončit kdykoli ručně stiskem CTRL. Po ukončení plynulého čtení je kurzor přesunut na to místo v dokumentu, kde plynulé čtení skončilo.

V průběhu plynulého čtení můžeme používat některé další klávesy JAWS:

- Posun o řádek či větu zpět: LEVÝ SHIFT.
- Posun o řádek či větu vpřed: PRAVÝ SHIFT.
- Dočasné zrychlení čtení: PAGE UP.
- Dočasné zpomalení čtení: PAGE DOWN.

Psaní a mazání textu

Při psaní textu JAWS automaticky průběžně čte, jaký text píšeme. Hlasovou odezvu při psaní můžeme přepínat klávesovou zkratkou JAWSKEY + 2 (v horní řadě klávesnice). Hlasová odezva obsahuje tyto čtyři možnosti:

- Znaky: Po napsání každého znaku je daný znak přečten.
- Slova: Po dokončení každého slova (mezerou nebo interpunkčním znaménkem) je přečteno celé slovo.
- Znaky i slova: Je čten každý napsaný znak a po dokončení slova i celé slovo (vhodné pro začátečníky).
- Žádná: Při psaní není čteno nic.

Text můžeme mazat následujícími klávesami:

- Smazat znak vlevo od kurzoru (při psaní poslední napsaný znak): BACKSPACE.
- Smazat znak vpravo od kurzoru: DELETE.
- Smazat slovo vlevo od kurzoru: CTRL + BACKSPACE (není podporováno v Poznámkovém bloku).

- Smazat slovo vpravo od kurzoru: CTRL + DELETE (není podporováno v Poznámkovém bloku).

Označování textu, schránka

Pokud chceme s určitým úsekem textu provést nějakou operaci (smazat, přesunout, zkopírovat), musíme příslušný úsek textu označit.

Úsek textu označíme takto:

1. Kurzor přesuneme na začátek označovaného úseku textu.
2. Pro označování použijeme jakékoli klávesy pro pohyb v textu v kombinaci se stisknutou klávesou SHIFT:
 - Označit aktuální znak: SHIFT + ŠIPKA VPRAVO.
 - Označit aktuální slovo: SHIFT + CTRL + ŠIPKA VPRAVO (stojíme-li uprostřed slova, označí do jeho konce).
 - Označit aktuální řádek: SHIFT + ŠIPKA DOLŮ.
 - Označit aktuální odstavec: SHIFT + CTRL + ŠIPKA DOLŮ (stojíme-li uprostřed odstavce, označí do jeho konce).
 - Označit text do konce řádku: SHIFT + END.
 - Označit text do konce dokumentu: SHIFT + CTRL + END.
 - Označit o jednu obrazovku dolů: SHIFT + PAGE DOWN.
3. Pokud bychom od konce označeného textu chtěli část odebrat, odoznačíme ji ekvivalentními klávesami v opačném směru, např. SHIFT + ŠIPKA VLEVO pro odoznačení posledního znaku apod.

JAWS označování i odoznačování textu doprovází příslušným hlášením – vždy přečte příslušný text následovaný slovem „označeno“ nebo „odoznačeno“.

Tip: Po dokončení označování si pro kontrolu můžeme nechat přečíst celý označený úsek textu. K tomu použijeme klávesovou zkratku SHIFT + JAWSKEY + ŠIPKA DOLŮ.

Potřebujeme-li označit celý dokument, můžeme použít klávesovou zkratku CTRL + A.

Mějme na paměti, že označený úsek textu se chová následovně:

- Stiskneme-li jakoukoli klávesu pro pohyb v textu, celý úsek se odoznačí.
- Stiskneme-li jakoukoli klávesu, která do textu napíše nějaký znak, bude tímto znakem přepsán veškerý označený text.
- Stiskneme-li DELETE nebo BACKSPACE, bude smazán veškerý označený text.

Tip: Když náhodným stiskem klávesy přepíšeme nebo smažeme označený úsek textu, můžeme jej rychle obnovit klávesami CTRL + Z pro vrácení posledního provedeného kroku. Poznámkový blok takto dokáže vrátit jen jeden posledně provedený krok v editaci, jiné editory při opakovaných stiscích CTRL + Z vracejí i více kroků.

Označování využijeme při přesouvání či kopírování úseku textu z jednoho místa na jiné. Úsek textu přesuneme nebo zkopírujeme takto:

1. Označíme požadovaný úsek textu.

2. Při přesouvání označený text vyjmeme do schránky klávesami CTRL + X nebo položkou **Vymout** v kontextovém menu. Při kopírování označený text zkopírujeme do schránky klávesami CTRL + C nebo položkou **Kopírovat** v kontextovém menu.
3. Kurzor přesuneme na nové místo.
4. Klávesami CTRL + V nebo položkou **Vložit** v kontextovém menu vložíme ze schránky text na toto nové místo.

Text, který pomocí funkce Vymout nebo Kopírovat umístíme do schránky, je ve schránce tak dlouho, dokud do schránky neumístíme nějaký nový text, nebo dokud nevypneme počítač. Text ze schránky můžeme vkládat na různá místa opakovaně, a to i do jiných dokumentů nebo dokonce i jiných aplikací.

Tip: Pokud ke stávajícímu textu ve schránce chceme přidat další označený text, můžeme k tomu využít speciální klávesovou zkratku JAWS: WINDOWS + JAWSKEY + C.

Aplikační menu

Zatímco v Průzkumníku můžeme kromě kontextového menu přistupovat k různým funkcím aplikace prostřednictvím pásu karet, v Poznámkovém bloku a mnoha dalších aplikacích nám ke stejnému účelu slouží tzv. aplikační menu.

Příkazy v aplikačním menu si vybíráme takto:

1. Klávesou ALT přejdeme na první položku lišty aplikačního menu.
2. ŠIPKAMI VPRAVO a VLEVO si na liště vybereme skupinu menu, ve které je požadovaný příkaz.
3. ŠIPKOU DOLŮ rozbálíme vybranou skupinu menu.
4. ŠIPKAMI DOLŮ a NAHORU se pohybujeme po položkách rozbaleného menu a ENTEREM zvolíme vybranou položku. Proveďte se příslušný příkaz a aplikační menu se zavře.
5. Pokud bychom chtěli aplikační menu zavřít, aniž bychom v něm cokoli provedli, stiskneme klávesu ALT.

V Poznámkovém bloku jsou na liště aplikačního menu následující skupiny:

- **Soubor:** Obsahuje příkazy pro otevření, uložení, tisk a vytvoření nového dokumentu.
- **Úpravy:** Obsahuje příkazy pro editaci textu.
- **Formát:** Obsahuje příkazy pro formátování textu.
- **Zobrazení:** Obsahuje příkazy pro zapnutí či vypnutí zobrazení některých prvků.
- **Nápověda:** Obsahuje příkazy pro přístup k nápovědě Poznámkového bloku.

Obdobné skupiny najdeme i v mnoha jiných aplikacích s aplikačním menu. Často jsou první dvě skupiny **Soubor** a **Úpravy** a poslední skupina **Nápověda**.

V menu mohou být položky několika typů:

- Položky, které rovnou provedou daný příkaz, např. v menu **Úpravy** položka **Kopírovat** pro zkopírování označeného textu do schránky.
- Položky, které otevírají dialogové okno, např. v menu **Soubor** položka **Tisk**. Text těchto položek končí třemi tečkami. V dialogovém okně můžeme nastavit např. počet kopií či rozsah tisku, a až potom se text vytiskne.

- Položky, které rozbalují podmenu. Některé položky mohou rozbalovat podmenu a až v něm si vybereme konkrétní příkaz, který chceme provést. JAWS u takových položek hlásí „podmenu“. Pokud nějaké podmenu otevřeme omylem, můžeme je opět zavřít klávesou ESCAPE.
- Položky, které zapínají či vypínají určité nastavení, např. v menu **Formát** položka **Zalamování řádků**. Pokud je toto nastavení zapnuté, hlásí JAWS po přečtení názvu položky „zaškrtnuto“. Po stisku ENTERU na takové položce se zapnutá položka vypne nebo vypnutá položka zapne a aplikační menu se zavře.

Tip: U některých položek aplikačního menu je za názvem položky uvedena klávesová zkratka, např. v menu **Úpravy** pro položku **Vymout** zkratka CTRL + X. Tuto zkratku můžeme využít pro vyvolání příslušného příkazu, aniž bychom museli vstupovat do aplikačního menu. Pro často používané příkazy se tedy vyplatí pamatovat si jejich klávesové zkratky. Tyto zkratky si můžeme zjistit právě v aplikačním menu.

Dialogová okna

Pokud nám aplikace potřebuje něco sdělit nebo se nás na něco zeptat, zobrazí dialogové okno (dialog). To se skládá z textu a různých ovládacích prvků, jejichž prostřednictvím můžeme nějak reagovat na dotaz aplikace.

Pokud např. napíšeme text do Poznámkového bloku a stiskneme ALT + F4 pro ukončení aplikace, zobrazí se dialog s dotazem, zda chceme napsaný text uložit. V takovém dialogu je zobrazen dotaz na uložení a tři tlačítka, kterými můžeme na dotaz odpovědět: **Uložit**, **Neukládat** a **Zrušit**.

Všechny prvky dialogu cyklicky procházíme klávesou TABULÁTOR a v opačném pořadí SHIFT + TABULÁTOR. Takto si tedy např. můžeme vybrat požadované tlačítko a MEZERNÍKEM je aktivovat.

Tip: Aktuální prvek dialogu, na kterém se nacházíme, si můžeme nechat přečíst klávesami JAWSKEY + ŠIPKA NAHORU. Pokud si chceme nechat přečíst aktuální prvek dialogu včetně nápovědy, jak s ním pracovat, stiskneme JAWSKEY + TABULÁTOR.

Tip: U menších dialogů, jako je třeba ten s dotazem na uložení napsaného textu, se nám může hodit přečíst si celý obsah dialogu, když např. přeslechneme dotaz v dialogu. Celý obsah dialogového okna nám JAWS přečte po stisku kláves JAWSKEY + B.

Jednotlivé prvky dialogu mohou mít definované tzv. horké klávesy. Horká klávesa je písmeno, které kdekoli v dialogu můžeme stisknout a tím ihned aktivujeme příslušný prvek, aniž bychom na něj museli přecházet TABULÁTOREM. Např. v dialogu s dotazem na uložení textu má tlačítko **Neukládat** horkou klávesu N. Na tlačítko tedy nemusíme přecházet, stačí, abychom kdekoli v dialogu stiskli N a tím dané tlačítko aktivujeme. Horké klávesy lze většinou použít samostatně, pokud ale v dialogu stojíme v textovém poli, musíme je použít v kombinaci s ALTEM. Obdobně se používají horké klávesy i v aplikačním menu a na pásu karet.

Horké klávesy nám sice mohou urychlit přístup k ovládacím prvkům, nicméně učit se je pro všechny možné prvky v dialozích by nebylo efektivní. Vyplatí se tedy, pamatovat si je jen pro velmi často používané prvky nebo pro prvky, ke kterým bychom se standardní cestou dostávali příliš zdlouhavě.

Tip: JAWS nám přečte horkou klávesu přiřazenou k aktuálnímu prvku po stisku kláves SHIFT + NUM. 5.

Dialogová okna mohou kromě tlačítek obsahovat prvky různých dalších typů. S jednotlivými typy se seznámíme na příkladech dalších dialogů v Poznámkovém bloku i jiných aplikacích.

Dialog Uložit jako

Pokud bychom v dialogu s dotazem na uložení nově napsaného textu, který se zobrazí při ukončování Poznámkového bloku, stiskli tlačítko **Uložit**, zobrazí se další dialog **Uložit jako**. V něm můžeme zadat název ukládaného souboru a určit, do jaké složky a v jakém formátu se dokument uloží. Obdobný dialog se zobrazuje vždy při ukládání souborů v mnoha dalších aplikacích. Stojí tedy za to, abychom si tento dialog popsali podrobněji.

Po otevření dialogu je kurzor v editačním rozbalovacím seznamu **Název souboru**. V editačním poli může být název předvyplněný. Nicméně kdykoli v dialogu přejde kurzor do nějakého editačního prvku s předvyplněným textem, je celý tento text označen, což znamená, že když nyní začneme psát vlastní text, bude celý původní text přepsán. Můžeme zde tedy zadat libovolný název souboru.

TABULÁTOREM přejdeme na prvek **Uložit jako typ**, který je ohlášen jako rozbalovací seznam. Vždy když vstoupíme do rozbalovacího seznamu, JAWS přečte položku, která je v něm nastavena. Pokud v seznamu chceme vybrat jinou položku, rozbalíme seznam klávesami ALT + ŠIPKA DOLŮ, ŠIPKAMI nebo počátečními písmeny v něm vybereme požadovanou položku a ENTEREM výběr potvrdíme. Rozbalovací seznam se opět sbalí. V tomto rozbalovacím seznamu máme jen dvě položky – Textové dokumenty pro uložení souboru s příponou TXT nebo Všechny soubory, pokud bychom chtěli soubor uložit s libovolnou jinou příponou, kterou za název souboru zapíšeme.

TABULÁTOREM přejdeme na tlačítko **Skrýt složky**. Jak už bylo uvedeno, všechna tlačítka v dialogových oknech se aktivují MEZERNÍKEM. Po stisku tohoto tlačítka by se dialogové okno **Uložit jako** o některé prvky zredukovalo. Abychom je dostali do původní podoby, museli bychom potom stisknout tlačítko **Procházení složek**. Tato tlačítka jsou tedy příkladem toho, že stisk některých tlačítek může dialogy rozšiřovat či redukovat o určité prvky.

TABULÁTOREM přejdeme do rozbalovacího seznamu **Kódování**. V tomto seznamu můžeme nastavit kódování českých znaků s diakritikou obdobně, jako jsme nastavovali formát souboru.

Dalším TABULÁTOREM přejdeme na tlačítko **Uložit**. Stiskem tohoto tlačítka bychom soubor uložili a dialog by se zavřel. Tlačítko **Uložit** je výchozí tlačítko tohoto dialogu. To znamená, že je můžeme aktivovat i odjinud z dialogu klávesou ENTER, aniž bychom na samotné tlačítko přecházeli TABULÁTOREM. To se hodí např. v případech, kdy jen zadáme název souboru a další volby nepotřebujeme měnit. Můžeme tedy přímo z políčka **Název souboru** stisknout ENTER a tím soubor pod zadaným názvem uložíme. Jako výchozí tlačítko dialogu bývá většinou to tlačítko, kterým se celý dialog potvrzuje a provede se požadovaná akce. Když kdekoli v dialogu stiskneme JAWSKEY + E, JAWS nám přečte, které tlačítko dialogu je výchozí.

Dalším TABULÁTOREM přejdeme na tlačítko **Zrušit**. Po stisku tohoto tlačítka by se dialog také zavřel, žádná akce by se ale neprovedla – soubor by se neuložil. Tlačítko pro zrušení dialogu je vždy svázáno s klávesou ESCAPE. Pokud je tedy chceme aktivovat, nemusíme na ně přecházet, ale stačí kdekoli v dialogu stisknout ESCAPE. Dříve se tlačítko pro zrušení dialogu nazývalo též **Storno**.

Dalšími stisky Tabulátoru budeme přecházet přes několik dalších prvků, které pro nás v tuto chvíli nebudou příliš zajímavé. Zastavíme se tedy až u prvku, který JAWS ohlásí jako „zobrazení složek“.

V tomto prvku si můžeme nastavit, do jaké složky soubor uložíme. Prvek má formu seznamu souborů a složek, který už známe z Průzkumníka. Po položkách se tedy můžeme pohybovat šIPKAMI či počátečními písmeny, do podsložky vstupujeme ENTEREM a do nadřazené složky přejdeme BACKSPACEM. Takto zde tedy přejdeme do složky, do které chceme soubor uložit. Výchozí složka, která tu je přednastavená, než se ve struktuře složek začneme pohybovat, je ta, do které jsme v Poznámkovém bloku ukládali naposled. V jiných aplikacích bývá výchozí složka v tomto seznamu nastavena na Dokumenty.

Poté, co nastavíme složku pro uložení, přejdeme jedním či dvěma TABULÁTORY opět do editačního pole **Název souboru**, ze kterého jsme vycházeli. Prošli jsme tedy přes všechny prvky dialogu. To se vyplatí, když se poprvé chceme seznámit se všemi možnostmi, které nám daný dialog nabízí. Když už dialog **Uložit jako** známe, budeme jej v praxi používat následujícím podstatně rychlejším způsobem:

1. Po otevření dialogu přejdeme z políčka **Název souboru** jedním nebo dvěma stisky kláves SHIFT + TABULÁTOR do seznamu souborů a složek.
2. Nastavíme složku, do níž chceme soubor uložit.
3. Jedním nebo dvěma TABULÁTORY přejdeme opět do políčka **Název souboru**.
4. Zadáme název a stiskem ENTERU aktivujeme výchozí tlačítko **Uložit**. Soubor se uloží pod zadaným názvem do nastavené složky a dialog se zavře.

Funkce Uložit a Uložit jako

V Poznámkovém bloku i v dalších aplikacích jsou dvě funkce, kterými můžeme kdykoli ručně uložit dokument, se kterým právě pracujeme: **Uložit** a **Uložit jako**. Obě funkce najdeme v aplikačním menu soubor, funkce **Uložit** má navíc i klávesovou zkratku CTRL + S.

Funkce se liší v tom, zda při ukládání zobrazují dialog **Uložit jako** či nikoli. Při prvním uložení nepojmenovaného dokumentu je dialog pro uložení zobrazen bez ohledu na to, zda zvolíme funkci **Uložit** nebo **Uložit jako** – aplikace se nás poprvé musí zeptat, pod jakým názvem a do jaké složky má soubor uložit. Pokud ale v již uloženém souboru budeme dělat další úpravy a budeme chtít soubor znovu uložit v upravené podobě, chovají se funkce pro uložení takto:

- Funkce **Uložit** ukládá dokument pod již dříve zadaným názvem, a proto už dialog pro uložení nezobrazuje.
- Funkce **Uložit jako** slouží k tomu, abychom dokument v jeho současné podobě uložili pod novým názvem a případně i do jiné složky. Vždy tedy zobrazí dialog pro uložení, kde můžeme tyto věci zadat.

Tip: Pokud delší dobu pracujeme na nějakém dokumentu, je vhodné v pravidelných intervalech jej ukládat funkcí **Uložit** (tedy jen prostým stiskem kláves CTRL + S). Předejdeme tak tomu, abychom při případné chybě v systému přišli o celou práci, kterou jsme na dokumentu udělali. Při průběžném ukládání můžeme vždy přijít jen o změny učiněné od posledního stisku CTRL + S.

Dialog Najít

Funkce **Najít** je užitečná při hledání konkrétního textu v delším dokumentu. Při jejím použití se zobrazuje dialog, ve kterém si můžeme ukázat další typy ovládacích prvků.

Když tedy máme v Poznámkovém bloku otevřený delší text a chceme v něm najít konkrétní slovo nebo slovní spojení, vyvoláme funkci **Najít**. Funkce je dostupná přes aplikační menu **Úpravy** a položku

Najít, rychlejší je ale stisk klávesové zkratky CTRL + F. Otevře se dialog **Najít**. Při prvním použití si opět TABULÁTOREM projdeme všechny jeho prvky, abychom se s jeho možnostmi seznámili. Později v praxi jej už ale budeme používat rychlejším způsobem.

Po otevření dialogu bude kurzor v editačním poli **Najít**, do něhož zadáme text, který chceme v dokumentu vyhledat. Pokud jsme již něco vyhledávali, může to být v poli předvyplněné. Předvyplněný text je ale v editačním poli, do něhož jsme nově vstoupili, označený, takže při psaní nového textu bude přepsán.

Dále přejdeme na prvek **Rozlišovat malá a velká písmena**, který je ohlášěn jako zaškrťovací políčko. Zaškrťovací políčko je volba, která je buď zapnutá (zaškrtnutá), nebo vypnutá (nezaškrtnutá). Její stav můžeme přepnout MEZERNÍKEM a JAWS nám aktuální stav vždy ohlásí. Touto volbou tedy můžeme nastavit, zda se při hledání textu bude zohledňovat velikost písmen.

Dále přejdeme na přepínač **Směr vyhledávání**, který bude ve výchozím stavu nastaven na možnost **Dolů**. Přepínač obsahuje vždy několik možností, z nichž může být vždy vybraná právě jen jedna. Mezi možnostmi si vybíráme šIPKAMI. Zde máme jen dvě možnosti **Nahoru** a **Dolů**. Tyto možnosti určují, zda se text od místa, kde stojí kurzor, bude hledat směrem ke konci nebo k začátku dokumentu.

Dál už následuje jen výchozí tlačítko **Najít další**, po jehož stisku bude vyhledán zadaný text a za ním tlačítko **Zrušit**, kterým bychom dialog opustili.

V praxi budeme většinou funkci **Najít** používat následujícím způsobem:

1. Klávesami CTRL + F otevřeme dialog **Najít**.
2. Zadáme hledaný text a klávesou ENTER aktivujeme výchozí tlačítko **Najít další**. V dokumentu směrem dolů bude vyhledán zadaný text bez ohledu na velká a malá písmena.
3. Klávesou ESCAPE dialog **Najít** zavřeme a vrátíme se do dokumentu. Kurzor bude stát u vyhledaného textu. Vyhledaný text bude označen, jeho označení ale zrušíme, když jakoukoli šipkou posuneme textový kurzor.

Tip: Pokud chceme v Poznámkovém bloku rychle vyhledat další výskyty textu, který jsme naposled hledali funkcí **Najít**, můžeme použít funkci **Najít další**, která má klávesovou zkratku F3. (Případně ji najdeme v aplikačním menu **Úpravy**.)

Funkce **Najít** funguje obdobně i v dalších aplikacích, které pracují s textem a obvykle mívá stejnou klávesovou zkratku CTRL + F.

Dialog Tisk

Text z Poznámkového bloku můžeme vytisknout funkcí **Tisk**, kterou najdeme v aplikačním menu **Soubor** nebo ji rychleji vyvoláme klávesami CTRL + P. Před samotným vytištěním se zobrazí dialog, ve kterém můžeme nastavit parametry tisku.

Prvky dialogu procházíme jako obvykle TABULÁTOREM. Jsou zde typy prvků, s kterými jsme se již seznámili a funkce prvků je zřejmá z jejich popisků (výběr tiskárny, rozsah tisku atd.). Zastavíme se ale u prvku, který JAWS hlásí jako „Počet kopií – editační číselník“. Typ prvku číselník je pro nás nový. Používá se u prvků, do nichž zadáváme číselnou hodnotu. Tuto hodnotu můžeme nastavit jednoduše šipkami – šIPKOU NAHORU hodnotu zvyšujeme a šIPKOU DOLŮ snižujeme. Pokud je číselník ještě editační jako zde, můžeme hodnotu i přímo zapsat.

Tisk podle nastavení v dialogu potvrdíme aktivováním výchozího tlačítka **Tisk** nebo klávesou ENTER. Obdobně probíhá tisk i z jiných aplikací a téměř vždy se pro tisk používá klávesová zkratka CTRL + P.

Dialog Nastavení hlasu JAWS

Další typ dialogového prvku si už ukážeme mimo aplikaci Poznámkový blok, a sice v dialogu pro nastavení hlasu, kterým mluví JAWS. Tento dialog otevřeme takto:

1. Stiskem kláves JAWSKEY + J otevřeme menu JAWS.
2. Po položkách menu JAWS se lze pohybovat ŠIPKAMI NAHORU a DOLŮ, my bychom ale už měli stát na první položce **Nastavení**, na které stiskneme ENTER.
3. Rozbalí se podmenu, v němž ŠIPKOU DOLŮ přejdeme na položku **Hlasy** a stiskneme ENTER.
4. V následném podmenu stiskneme ENTER na první položce **Nastavení hlasu** a otevře se stejnojmenný dialog.

V dialogu **Nastavení hlasu** můžeme ovládacími prvky nastavovat různé parametry hlasu, kterým JAWS mluví. Zastavíme se u prvku **Rychlost** pro změnu tempa řeči. Tento prvek je vodorovný posuvník. Vodorovné a svislé posuvníky jsou prvky, kterými můžeme měnit nějakou souvislou hodnotu většinou po malých krocích. Hodnotu měníme postupnými stisky šipek – ŠIPKA VLEVO či DOLŮ hodnotu snižuje, ŠIPKA VPRAVO či NAHORU hodnotu zvyšuje. Klávesami PAGE UP a PAGE DOWN můžeme hodnotu měnit po větších skocích a klávesami HOME a END nastavíme krajní hodnoty – minimum či maximum. JAWS průběžně hlásí hodnotu posuvníku, jak ji měníme. Hodnota je hlášena v procentech – 0% je minimální hodnota, 100% je maximální hodnota.

Po nastavení tempa řeči můžeme dialog zavřít stiskem klávesy ENTER.

Nápověda JAWS

V nápovědě JAWS si ukážeme poslední typ ovládacího prvku, a sice stromový seznam. Nápovědu JAWS otevřeme takto:

1. Stiskem kláves JAWSKEY + J otevřeme menu JAWS.
2. ŠIPKOU DOLŮ přejdeme na položku **Nápověda** a ENTEREM rozbalíme podmenu.
3. ŠIPKOU DOLŮ přejdeme na položku **JAWS témata nápovědy** a ENTEREM otevřeme nápovědu JAWS.

Aplikační okno nápovědy je rozčleněno do dvou podoken. Po otevření nápovědy je kurzor v levém podokně se stromovým seznamem kapitol nápovědy. Pravé podokno potom obsahuje text kapitoly, kterou ve stromovém seznamu zvolíme. Mezi podokny lze přecházet klávesou F6.

Stromový seznam obsahuje položky, po kterých se jako v každém seznamu můžeme pohybovat ŠIPKAMI či počátečními písmeny. Na rozdíl od standardního seznamu jsou ale ve stromu položky, které je možné rozbalit a procházet jejich podpoložky. I podpoložky mohou být rozbalitelné a mohou obsahovat další podpoložky. Stromový seznam se tedy může větvit do více úrovní. V případě obsahu nápovědy jsou tedy na nejvyšší úrovni stromu hlavní kapitoly, a když je rozbalíme, procházíme jejich podkapitolami.

Když stojíme na položce stromu, která obsahuje podpoložky, JAWS za textem položky vždy hlásí „rozbaleno“ nebo „sbaleno“. Sbalenou položku rozbalíme ŠIPKOU VPRAVO, rozbalenou sbalíme ŠIPKOU VLEVO.

Pod rozbalenou položkou jsou vždy zobrazeny její podpoložky. Když tedy na takové položce stiskneme ŠIPKU DOLŮ, přejdeme na první z podpoložek. JAWS nás upozorní, že jsme přešli do nižší úrovně ve struktuře stromu – před textem položky řekne „úroveň 1“. Pokud bychom se potom šipkou nahoru vrátili opět na nadřazenou položku v nejvyšší úrovni, JAWS ohlásí „úroveň 0“. Stojíme-li na libovolné z podpoložek, můžeme se rychle vrátit na nadřazenou položku ŠIPKOU VLEVO.

Ve stromovém seznamu představujícím obsah nápovědy JAWS si takto můžeme vybrat libovolné téma. Když na něm stiskneme ENTER, text tématu se zobrazí v pravém podokně. Přejdeme do něj klávesou F6 a můžeme si číst.

Dialogy s více kartami

Rozsáhlejší dialogy mohou být rozčleněny do více karet. Na každé kartě jsou potom zobrazeny prvky, které patří k sobě. Jak vypadá dialog s více kartami a jak se v něm pohybovat, si ukážeme na dialogu s vlastnostmi disku v Tomto počítači.

Dialog s vlastnostmi disku otevřeme takto:

1. Z plochy otevřeme Tento počítač.
2. Označíme libovolný disk – třeba systémový disk C: nebo nějaký vyměnitelný disk, pokud je nějaký připojen.
3. Stiskneme ALT + ENTER pro otevření dialogu s vlastnostmi nebo v kontextovém menu zvolíme poslední položku **Vlastnosti**.

Otevře se dialog Vlastnosti. JAWS nejprve ohlásí „Obecné – stránka“ a poté přečte aktuální prvek, což je pole pro jmenovku disku. Víme tedy, že jsme v dialogu na kartě **Obecné** a že dialog bude mít pravděpodobně více karet. TABULÁTOREM můžeme projít přes všechny prvky karty Obecné, až přejdeme na prvek ohlášený jako „Obecné – karta“, což je záložka karty. Jde o poslední prvek, za ním už opět následuje pole **Jmenovka**.

Když v dialogu s více kartami stiskneme CTRL + TABULÁTOR, přejdeme na další kartu dialogu. V případě dialogu s vlastnostmi disku to bude karta **Nástroje**. Když na druhé kartě dialogu budeme Tabulátorem procházet ovládací prvky, uvidíme, že jsou zde úplně jiné prvky, než byly na předchozí kartě.

V dialogu s více kartami jsou tedy vždy dostupné jen prvky z aktuální karty.

Zatímco na následující kartu přecházíme klávesami CTRL + TABULÁTOR, na předchozí kartu přejdeme klávesami SHIFT + CTRL + TABULÁTOR. Pokud přejdeme na poslední prvek na kartě, který JAWS ohlašuje názvem karty a slovem karta, jsme na záložce aktuální karty. V tu chvíli můžeme na záložky sousedních karet přecházet ŠIPKOU VLEVO a ŠIPKOU VPRAVO, a tak se také přepínáme mezi jednotlivými kartami. Rychlejší je ale přecházení klávesami CTRL + TABULÁTOR, protože tuto zkratku můžeme použít, ať už stojíme na jakémkoli prvku aktuální karty a nikoli jen na její záložce.

Zobrazení obsahu dialogu ve virtuálním prohlížeči

Některá dialogová okna obsahují text, který nepřísluší k žádnému z dialogových prvků. Při procházení dialogu TABULÁTOREM po prvcích nebude tento text přečten. Aby nám JAWS přečetl veškerý text z dialogu, můžeme stisknout klávesu JAWS pro přečtení celého obsahu okna JAWSKEY + B. To je praktické u menších dialogů. V případě rozsáhlejších dialogů je ale takové jednorázové přečtení velkého množství textu nepřehledné. V takové situaci je vhodnější využít funkci JAWS pro zobrazení celého obsahu okna ve virtuálním prohlížeči JAWS (klávesy ALT + JAWSKEY + W).

V praxi si tuto funkci můžeme ukázat na zobrazení karty **Obecné** v dialogu s vlastnostmi disku. Tato karta totiž obsahuje text informující o kapacitě a dostupném místě na disku. Při procházení dialogu po prvcích nám tyto informace ale nejsou přečteny.

1. Z plochy otevřeme Tento počítač.
2. Označíme libovolný disk – třeba systémový disk C: nebo nějaký vyměnitelný disk, pokud je nějaký připojen.
3. Stiskneme ALT + ENTER pro otevření dialogu s vlastnostmi nebo v kontextovém menu zvolíme poslední položku **Vlastnosti**. Otevře se dialog s vlastnostmi na kartě **Obecné**.
4. TABULÁTOREM projdeme všechny prvky karty. Informace o kapacitě disku nejsou přečteny u žádného z prvků.
5. Nyní stiskneme ALT + JAWSKEY + W. Otevře se okno virtuálního prohlížeče JAWS a bude v něm zobrazen veškerý text z dialogu. JAWS automaticky spustí plynulé čtení textu. Plynulé čtení ale můžeme zastavit a text si projít vlastním tempem pomocí šipek. Uvidíme, že zde je najednou více textu, než bylo čteno při průchodu TABULÁTOREM, a to včetně informací o kapacitě disku.
6. Virtuální prohlížeč JAWS zavřeme klávesou ESCAPE.

Zobrazení obsahu okna ve virtuálním prohlížeči JAWS tedy představuje rychlý a pohodlný způsob, jak si prohlédnout úplný obsah dialogu.

Nastavení Windows 10

V této kapitole si popíšeme, jak se ve Windows 10 dostaneme k různým nastavením systému. Ve starších verzích systému do Windows 7 bylo možné k veškerému nastavení přistupovat přes klasickou aplikaci Ovládací panely. Ve Windows 8 k Ovládacím panelům přibyla moderní aplikace Nastavení, která obsahovala jen některé volby. Ve Windows 10 se možnosti moderní aplikace Nastavení podstatně rozšířily, a je tedy třeba s ní při práci v systému počítat. Proto si projdeme možnosti konfigurace systému jak přes klasické Ovládací panely, tak i přes aplikaci Nastavení.

Tradiční Ovládací panely

Aplikaci Ovládací panely můžeme rychle otevřít např. z kontextového menu Windows, které vyvoláme odkudkoli stiskem WINDOWS + X. V něm je přímo položka **Ovládací panely**, která má horkou klávesu O.

Po spuštění bude kurzor pravděpodobně stát ve vyhledávacím políčku, do kterého se lze též odkudkoli z aplikace dostat klávesami CTRL + E. Do políčka zadáme alespoň část názvu hledaného nastavení a TABULÁTOREM můžeme začít procházet vyhledané výsledky. Ty mají formu odkazů. Vizuálně jsou odlišeny Odkazy hlavních kategorií od odkazů dílčích nastavení, odečítač ale toto odlišení nehlásí.

Vybraný odkaz otevřeme MEZERNÍKEM nebo ENTEREM. Odkazy vedou na podstránky Ovládacích panelů s konkrétními volbami k dané oblasti a případně s odkazy na další podstránky. Pokud změníme nějaká nastavení, je obvykle třeba potvrdit je tlačítky **OK** nebo **Použít** na konci dané stránky. Na předchozí navštívenou stránku Ovládacích panelů se můžeme vrátit klávesami ALT + ŠIPKA VLEVO nebo BACKSPACE.

Na úvodní stránce Ovládacích panelů můžeme změnit zobrazení výpisu položek z odkazů na běžný seznam. Zobrazení změníme tak, že z vyhledávacího políčka stiskneme TABULÁTOR. Tím se dostaneme na tlačítko indikující, jaký typ zobrazení je právě nastaven. Výchozí je typ **Kategorie**, což jsou právě odkazy. Když tlačítko stiskneme, můžeme si ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ zvolit typ **Velké ikony** nebo **Malé ikony**. Tato zobrazení mají tu výhodu, že pro výběr položky je možné použít počáteční písmena. Nejrychleji se ale k požadovaným nastavením většinou dostaneme za použití vyhledávacího políčka a na zobrazení výsledků hledání tato volba vliv nemá – výsledky jsou vždy zobrazeny formou odkazů.

Moderní aplikace Nastavení

Do aplikace Nastavení nás často přivede vyhledávání konkrétních nastavení přes nabídku Start. Aplikaci Nastavení můžeme ale též rychle odkudkoli otevřít klávesami WINDOWS + I. V prvním případě se ocitneme na nějaké podstránce obsahující vyhledané nastavení, v druhém případě budeme na úvodní stránce aplikace.

Rozvržení okna aplikace Nastavení a pohyb v aplikaci

Na úvodní stránce Nastavení jsou dva prvky, mezi kterými se můžeme pohybovat TABULÁTOREM: vyhledávací políčko a seznam hlavních kategorií nastavení. Mezi kategoriemi si můžeme vybírat ŠÍPKAMI VPRAVO a VLEVO a vybranou kategorii otevřeme ENTEREM, čímž ZOBRAZÍME podstránku dané kategorie.

Po otevření stránky kategorie je kurzor ve vyhledávacím políčku. Z něj můžeme TABULÁTOREM přejít do seznamu podkategorií. V tomto seznamu si ŠÍPKAMI NAHORU a DOLŮ vybereme konkrétní oblast,

kterou chceme nastavovat, a výběr potvrdíme ENTEREM. Dalšími stisky TABULÁTORU už potom procházíme konkrétní nastavení dané oblasti.

V moderní aplikaci, jakou je i Nastavení, se mohou vyskytovat trochu jiné typy prvků, než na které jsme zvyklí z klasických dialogů. Často zde např. narazíme na tlačítka, která plní funkci zaškrťovacích políček. Takové tlačítko má dva stavy: Zapnuto a Vypnuto. Je-li tlačítko ve stavu Vypnuto, JAWS žádný stav nehlásí, je-li naopak ve stavu Zapnuto, JAWS u tlačítka hlásí „zaškrtnuto“. Tlačítko přepínáme MEZERNÍKEM. Dále se zde často vyskytují také odkazy na další podstránky s podrobnějšími volbami. Tyto podstránky už nemusejí obsahovat vyhledávací políčko a seznam podkategorií, ale jen konkrétní volby.

Z jakékoli podstránky se můžeme vrátit na předešlou stránku klávesou Backspace. Jako poslední prvek každé podstránky je též tlačítko **Domů**, po jehož stisku přejdeme na hlavní stránku Nastavení.

Pokud v aplikaci Nastavení provedeme změny, nemusíme je nijak potvrzovat, změny se projeví okamžitě.

Rychlé vyhledávání v Nastavení

Prvním prvkem mnoha stránek aplikace Nastavení je vyhledávací pole. Do něj můžeme též odkudkoli ze stránky přejít klávesami CTRL + E. Přes toto pole lze rychle vyhledat jakoukoli volbu v Nastavení, pokud přesně nevíme, kde se v aplikaci nachází. Vyhledávací pole je kromě hlavní stránky aplikace také na podstránkách jednotlivých kategorií. Ať už ale vyhledáváme z jakékoli stránky, vždy se prohledává celá aplikace Nastavení.

Začneme-li do vyhledávacího pole psát, rozbalí se pod ním seznam průběžných výsledků. Tento seznam ale není přístupný s odečítačem. Je tedy lepší zadat celý hledaný text a stisknout ENTER. Potom TABULÁTOREM přejdeme do výsledků vyhledávání, šIPKOU DOLŮ vybereme nejlepší výsledek a stiskneme ENTER. Otevře se stránka aplikace Nastavení, na které je vyhledaná volba.

Usnadnění přístupu

Jednou z hlavních kategorií na hlavní stránce aplikace Nastavení je též Usnadnění přístupu. V této kategorii najdeme nastavení a funkce Windows, které usnadňují práci se systémem uživatelům s různými handicapami včetně zrakového. Kategorii Usnadnění přístupu v aplikaci Nastavení můžeme odkudkoli z Windows otevřít také přímou klávesovou zkratkou WINDOWS + U. Některé funkce usnadnění lze navíc zapnout či vypnout jejich klávesovými zkratkami, aniž bychom vůbec museli chodit do aplikace **Nastavení**. Tyto zkratky jsou uvedeny dále u popisu jednotlivých funkcí.

V podkategoriích **Usnadnění přístupu** nás z hlediska zrakově postižených uživatelů budou zajímat následující položky: **Předčítání**, **Lupa**, **Vysoký kontrast**, **Myš** a **Další možnosti**. V následujících odstavcích jsou představeny funkce Předčítání a Lupa.

Předčítání (Narrator)

Funkce Předčítání, která byla ve starších verzích Windows pojmenována anglickým názvem Narrator, je vestavěný odečítač systému. Dříve šlo jen o velmi jednoduchý hlasový výstup. Předčítání se však v poslední době s aktualizacemi Windows neustále vylepšuje a stává se z něj sice jednoduchý, ale přece jen plnohodnotný odečítač obrazovky. Zaměřuje se zejména na zpřístupnění samotného prostředí Windows a vestavěných aplikací Microsoftu.

Výhodou Předčítání je rychlá dostupnost na každém počítači s Windows 10. Po provedení aktualizace systému Creators Update je ve Windows integrovaný také český hlas **Microsoft Vít Mobile**. Do systému tedy není třeba nic instalovat, stačí jen stisknout klávesovou zkratku pro zapnutí Předčítání, a můžeme používat základní odečítač s českým hlasem. Předčítání můžeme navíc používat i v uživatelském účtu s omezeným přístupem, na přihlašovací obrazovce a dokonce i v instalačním programu Windows 10 Creators Update. Omezením Předčítání při instalaci Windows je, že v tu chvíli ještě není k dispozici vestavěný český hlas, takže během instalace systému mluví Předčítání anglickým hlasem.

Spuštění, ukončení a základní nastavení Předčítání

Předčítání nejrychleji spustíme, když kdekoli ve Windows či v instalačním programu Windows stiskneme klávesovou zkratku CTRL + WINDOWS + ENTER.

Předčítání lze také spustit z **Usnadnění přístupu** v **Nastavení Windows**:

1. Klávesami **Windows + U** otevřeme **Usnadnění přístupu**.
2. Kurzor bude stát ve vyhledávacím políčku. Stiskem TABULÁTORU přejdeme do seznamu kategorií možností usnadnění, kde je předvybráno právě **Předčítání**. Druhým TABULÁTOREM se dostaneme na volbu pro zapnutí Předčítání a MEZERNÍKEM ji můžeme zapnout.

Dalšími stisky TABULÁTORU zde můžeme procházet další možnosti Předčítání. Hned první z nich nastavuje, zda se má Předčítání spouštět automaticky po přihlášení do Windows. Dál následuje výběr hlasu, kde můžeme vždy vybrat nový integrovaný hlas **Microsoft Vít Mobile** a případně jakýkoli jiný kompatibilní SAPI hlas, který je v systému nainstalován.

Dál zde následují nastavení různých dalších možností hlasového výstupu a též odkaz na stažení a instalaci podpory výstupu na braillovské displeje.

Funkci Předčítání můžeme ukončit stejně, jak ji spouštíme, tedy klávesami CTRL + WINDOWS + ENTER. Kromě toho lze Předčítání ukončit též klávesami CAPSLOCK + ESCAPE.

Klávesové zkratky Předčítání

Funkce Předčítání používá ve všech svých klávesových zkratkách jako speciální modifikační klávesu CAPSLOCK. Klávesové zkratky předčítání se tak nedostávají do konfliktu s klávesami jiných aplikací. Pokud bychom ale opravdu potřebovali nějakou klávesu předčítání použít v jiné aplikaci, můžeme ji do aplikace propustit po předchozím stisku CAPSLOCK + X. Chceme-li samotný CAPSLOCK použít pro přepnutí zámku velkých písmen, musíme jej stisknout dvakrát rychle po sobě.

Začínajícím uživatelům funkce Předčítání se mohou hodit klávesy CAPSLOCK + F1, které otevřou dialog se seznamem všech klávesových zkratk Předčítání. Zde si tedy můžeme projít všech 159 klávesových zkratk Předčítání.

Níže jsou uvedeny základní zkratky pro nastavení hlasu:

- CAPSLOCK + PAGE UP / PAGE DOWN: nastavení hlasitosti.
- CAPSLOCK + PLUS/MINUS: nastavení tempa řeči.

Prohlížení Obrazovky

Při pohybu v aplikacích standardními klávesami systému čte Předčítání vždy, kde se právě nacházíme. Pokud se někdy budeme chtít ujistit, kde právě jsme, budou se nám hodit následující klávesové zkratky:

- CAPSLOCK + D: přečíst aktuální položku.
- CAPSLOCK + W: přečíst titulek aktuálního okna a dále celý jeho obsah.
- CAPSLOCK + V: zopakovat poslední hlášení.

S Předčítáním si ale můžeme libovolně procházet veškerý obsah aktuálního okna či dokumentu. Poslouží nám k tomu klávesy CAPSLOCK + ŠIPKA VPRAVO pro přechod na další položku a CAPSLOCK + ŠIPKA VLEVO pro přechod na předchozí položku.

Ve výchozím stavu těmito klávesami procházíme po všech prvcích okna. Pokud chceme nějaký prvek aktivovat, stiskneme na něm CAPSLOCK + ENTER. Nemusíme nutně procházet přes všechny prvky, ale klávesami CAPSLOCK + ŠIPKA NAHORU / DOLŮ se můžeme přepnout na určitý typ prvků, a potom budou klávesy CAPSLOCK + ŠIPKA VLEVO / VPRAVO procházet jen přes prvky daného typu. Můžeme si tak tedy nastavit, že se budeme pohybovat jen po nadpisech, formulářových prvcích či odkazech.

Pokud píšeme text do jakéhokoli editačního pole, které zobrazuje seznam návrhů (našeptávač), přepneme se vždy jedním stiskem kláves CAPSLOCK + ŠIPKA DOLŮ na pohyb po návrzích, a potom můžeme klávesami CAPSLOCK + ŠIPKA VPRAVO/VLEVO přecházet mezi dostupnými návrhy a CAPSLOCK + ENTER požadovaný návrh vybrat.

Klávesami CAPSLOCK + ŠIPKA NAHORU/DOLŮ můžeme také nastavit pohyb po určitých úsecích textu: znaky, slova, řádky, odstavce. Pokud si tedy například jakýkoli text v okně chceme podrobně projít po jednotlivých písmenech, nastavíme klávesami CAPSLOCK + ŠIPKA NAHORU hodnotu Znaky a klávesami CAPSLOCK + ŠIPKA VPRAVO půjdeme písmeno po písmeni. Pokud se tímto způsobem pohybujeme v editačním poli, posouváme tak i editační kurzor.

Režim procházení

Když se potřebujeme po prvcích určitého typu pohybovat rychlými jednopísmennými příkazy, tak jak to známe od jiných odečítačů na webu, zapneme v Předčítání klávesami CAPSLOCK + MEZERNÍK režim procházení. Poté můžeme procházet např. nadpisy klávesou H, formulářové prvky klávesou F apod.

Režim procházení je samozřejmě užitečný zejména při procházení webových stránek v prohlížeči Microsoft Edge, který je funkcí Předčítání podporován, můžeme jej ale využít i kdekoli jinde pro procházení běžných prvků aplikačních oken. I v prohlížeči Edge si ale režim procházení musíme ručně zapnout.

Níže je přehled kláves, které můžeme v režimu procházení použít pro pohyb. Jednopísmenné příkazy se samozřejmě posouvají na nejbližší další prvek daného typu a v kombinaci se SHIFTEM na nejbližší předchozí prvek tohoto typu.

- ŠIPKA VLEVO/VPRAVO: pohyb po znacích.
- ŠIPKA NAHORU/DOLŮ: pohyb po řádcích.
- CTRL + ŠIPKA VLEVO/VPRAVO: pohyb po slovech.
- P nebo CTRL + ŠIPKA NAHORU/DOLŮ: pohyb po odstavcích.

- K nebo ALT + ŠIPKA VLEVO/VPRAVO: pohyb po odkazech.
- H nebo ALT + ŠIPKA NAHORU/DOLŮ: pohyb po nadpisech.
- 1 až 6: pohyb po nadpisech dané úrovně.
- D: pohyb po oblastech.
- F: pohyb po formulářových prvcích.
- E: pohyb po editačních polích.
- B: pohyb po tlačítkách.
- C: pohyb po rozbalovacích seznamech.
- R: pohyb po přepínačích.
- X: pohyb po zaškrťovacích políčkách.

Prvek, na kterém stojíme, můžeme aktivovat MEZERNÍKEM. Pokud jde o editační pole nebo seznam, dostaneme se tak do formulářového režimu, abychom mohli zapsat text nebo vybrat položku.

V režimu procházení máme také sadu kláves pro procházení tabulek:

- CTRL + ALT + ŠIPKY: pohyb po buňkách tabulky.
- CAPSLOCK + F5: přečíst souřadnice aktuální pozice v tabulce.
- CAPSLOCK + F7/F8: přečíst celý aktuální sloupec/řádek tabulky.
- CAPSLOCK + F9/F10: přečíst název aktuálního sloupce/řádku.

Režim procházení opustíme opět klávesami CAPSLOCK + MEZERNÍK. Při přepnutí do jiné aplikace se režim ukončí automaticky. Odchod z režimu procházení je indikován zvukovým signálem.

Čtení a pohyb v textu

V dokumentech s editačním kurzorem se samozřejmě můžeme pohybovat standardními klávesami. Kromě toho ale kdekoli můžeme pro pohyb v textu využít i výše popsané možnosti Předčítání, tedy pohyb po určitých úsecích pomocí kláves CAPSLOCK + ŠIPKY a také režim procházení.

Předčítání má také dvě dost nestandardní klávesové kombinace pro přechod na začátek či konec textu: CAPSLOCK + Y a CAPSLOCK + B.

Pro čtení různých úseků textu a pohyb po nich nám poslouží tyto klávesy v řadě za sebou: U pro stránky, I pro odstavce, O pro řádky, P pro slova a Ú pro znaky.

- Budeme-li chtít přečíst příslušný aktuální úsek textu, stiskneme tato písmena v kombinaci s klávesami CAPSLOCK + CTRL (např. CAPSLOCK + CTRL + I pro přečtení aktuálního odstavce).
- Budeme-li se chtít o příslušný úsek textu posunout směrem vpřed, stiskneme příslušné písmeno jen s CAPSLOCKEM (např. CAPSLOCK + U pro další stránku).
- A nakonec, budeme-li se chtít posunout o požadovaný úsek textu zpět, stiskneme příslušné písmeno s klávesami CAPSLOCK + SHIFT (např. CAPSLOCK + SHIFT + P pro předchozí slovo).

Předčítání má také klávesové zkratky pro plynulé čtení:

- CAPSLOCK + M: plynulé čtení od pozice kurzoru.
- CAPSLOCK + PRAVÁ KULATÁ ZÁVORKA: přečíst text od začátku dokumentu po pozici kurzoru.
- CAPSLOCK + H: plynulé čtení od začátku dokumentu.

Čtení formátu textu

Předčítání je schopné na požádání vyčíst mnoho formátovacích atributů textu. Tyto atributy jsou rozčleněny do devíti skupin. Opakovanými stisky kláves CAPSLOCK + F si necháme číst jednu skupinu vlastností formátu po druhé. Např. první skupina obsahuje informace o písmu, druhá skupina o jazyku dokumentu a dále jsou zde skupiny informací o odstavci, stránce apod.

Předčítání nám také může informace o formátování hlásit automaticky při procházení textem. Jak podrobně Předčítání tyto vlastnosti textu hlásí, závisí na nastavené úrovni výřečnosti. Mezi dostupnými šesti úrovněmi se můžeme přepínat klávesami CAPSLOCK + A.

Při čtení textu si můžeme nastavit také úroveň čtení interpunkčních znamének. Mezi dostupnými úrovněmi se lze cyklicky přepínat klávesami CAPSLOCK + ALT + PLUS/MINUS.

Nastavení Předčítání

Základní nastavení funkce Předčítání najdeme v **Nastavení** Windows 10 v části **Usnadnění přístupu**. Když je Předčítání zapnuté, je ale daleko více možností v aplikačním okně **Nastavení Předčítání**, do kterého se lze přepnout standardními způsoby jako do jiných aplikačních oken.

Toto aplikační okno obsahuje čtyři tlačítka, kterými otevíráme čtyři skupiny nastavení. Níže jsou vypsané některé zajímavé možnosti z jednotlivých skupin:

- **Obecné:** Zde můžeme mimo jiné nastavit, zda lze Předčítání spouštět klávesami CTRL + WINDOWS + ENTER, jaká je odezva při psaní a také vizuální zvýraznění místa, ze kterého Předčítání právě čte. Okolo tohoto místa se zobrazuje modrý obdélník, což může pomoci v orientaci uživatelům se zbytky zraku. Lze doporučit vypnutí odezvy při psaní po znacích, protože když je tato volba zapnutá, hlásí Předčítání každou stisknutou klávesu nejen při psaní, ale i při pohybu v textu, v menu atd., a to práci s Předčítáním velmi zdržuje.
- **Navigace:** Tady lze zapnout čtení textu pod ukazatelem myši, což opět využijí uživatelé, kteří na obrazovku alespoň trochu vidí. Dále tu jsou různé volby, které upravují pohyb kurzoru Předčítání v návaznosti na další kurzory v systému.
- **Hlas:** Umožňuje vybrat hlas, který se bude v Předčítání používat, a nastavit jeho rychlost, výšku a hlasitost.
- **Příkazy:** Zde lze měnit klávesové zkratky přiřazené jednotlivým příkazům Předčítání.

Lupa

Funkce Lupa umožňuje zvětšovat obsah obrazovky. Níže uvádíme nejdůležitější klávesové zkratky pro její ovládání.

- Aktivovat Lupa: WINDOWS + PLUS.
- DEAKTIVOVAT LUPU: WINDOWS + ESCAPE.
- ZVÝŠIT/SNÍŽIT ZVĚTŠENÍ: WINDOWS + PLUS/MINUS.
- Dočasný náhled nezvětšené obrazovky: CTRL + ALT + MEZERNÍK.
- Inverzní barvy: CTRL + ALT + I.
- Zvětšení na celé obrazovce: CTRL + ALT + F.
- Čočka (lupa): CTRL + ALT + L.
- Ukotvené (dělená obrazovka): CTRL + ALT + D.

Všechny možnosti Lupy lze nastavovat v jejím aplikačním okně. Ve výchozím nastavení Lupa nesleduje textový kurzor a aktivní ovládací prvek, lze to ale zapnout:

1. V aplikačním okně Lupy stiskneme tlačítko **Možnosti**.
2. V dialogu **Možnosti lupy** zaškrtneme volby **Sledovat kurzor klávesnice** a **Lupa musí sledovat bod pro vložení textu**.

Doporučené nastavení Windows 10 pro práci s odečítačem

V předchozích kapitolách jsme již zmínili některá vhodná nastavení, se kterými se nám bude ve Windows s odečítačem pracovat pohodlněji. Níže jsou pro přehlednost všechna tato nastavení shrnuta.

Zobrazení ikon na ploše:

- Aplikace **Nastavení**, kategorie **Přizpůsobit**, podkategorie **Motivy**, odkaz **Nastavení ikon na ploše**, zaškrtnout políčka **Počítač** a **Soubory uživatele**.

Nastavení zobrazení hlavního panelu a ikon v Oznamovací oblasti:

- Aplikace **Nastavení**, kategorie **Přizpůsobit**, podkategorie **Hlavní panel**: **Sloučit tlačítka na hlavním panelu – Nikdy**.
- Aplikace **Nastavení**, kategorie **Přizpůsobit**, podkategorie **Hlavní panel**, odkaz **Vybrat, které ikony se budou zobrazovat na hlavním panelu**: zaškrtnout **Vždycky zobrazovat všechny ikony v oznamovací oblasti**.

Potvrzení před odstraněním souboru:

- Kontextové menu k položce **Koš** na ploše, položka **Vlastnosti**: zaškrtnout **Při odstraňování zobrazit žádost o potvrzení**.

Zobrazovat příponu v názvech souborů:

- Aplikace **Průzkumník**, pás karet, karta **Zobrazení**, skupina **Zobrazit či skrýt**: zaškrtnout **Přípony názvů souborů**.

Nastavení výchozího internetového prohlížeče:

- Aplikace **Nastavení**, kategorie **Systém**, podkategorie **Výchozí aplikace**: **Webový prohlížeč – Internet Explorer** (případně jiný prohlížeč kompatibilní s JAWS).

Přehled klávesových zkratk Windows 10

Funkce	Klávesy
Otevřít/Zavřít Nabídku Start	WINDOWS, CTRL + ESCAPE
Přepnout do následující aplikace	ALT + TABULÁTOR
Přepnout do předchozí aplikace	SHIFT + ALT + TABULÁTOR
Ukončit aktuální aplikaci	ALT + F4
Otevřít zobrazení úloh	WINDOWS + TABULÁTOR
Přepnout/Spustit první, druhou, ..., desátou aplikaci na úlohové liště	WINDOWS + 1, 2, ..., 0
Spustit novou instanci první, druhé, ..., desáté aplikace na úlohové liště	SHIFT + WINDOWS + 1, 2, ..., 0
Maximalizovat aktivní aplikační okno	WINDOWS + ŠIPKA NAHORU
Minimalizovat aplikační okno ve standardní velikosti nebo obnovit standardní velikost maximalizovaného okna	WINDOWS + ŠIPKA DOLŮ
Umístit aktivní aplikační okno do levé/pravé poloviny obrazovky	WINDOWS + ŠIPKA VLEVO/VPRAVO
Otevřít Správce úloh	CTRL + SHIFT + ESCAPE
Spustit/Ukončit předčítání (Narrator)	CTRL + WINDOWS + ENTER
Spustit Lupu/Zvýšit zvětšení	WINDOWS + PLUS
Snížit zvětšení Lupy	WINDOWS + MINUS
Otevřít Centrum Akcí	WINDOWS + A
Přejít na Oznamovací oblast	WINDOWS + B
Přejít na plochu	WINDOWS + D
Otevřít informace o datu a čase	ALT + WINDOWS + D
Otevřít Průzkumník souborů	WINDOWS + E
Otevřít moderní aplikaci pro zákaznickou odezvu Microsoftu	WINDOWS + F
Otevřít panel sdílení	WINDOWS + H
Otevřít moderní aplikaci Nastavení	WINDOWS + I
Otevřít panel připojení k bezdrátovým zvukovým a zobrazovacím zařízením	WINDOWS + K
Zamknout počítač	WINDOWS + L
Minimalizovat všechny aplikace a přejít na plochu	WINDOWS + M
Otevřít panel pro volbu zobrazení na více obrazovkách/projektorech	WINDOWS + P
Otevřít vyhledávání	WINDOWS + Q, WINDOWS + S (Ize i psaním v Nabídce Start)
Otevřít dialog Spustit	WINDOWS + R
Přejít na úlohovou lištu	WINDOWS + T
Otevřít moderní aplikaci s možnostmi Usnadnění přístupu	WINDOWS + U
Otevřít moderní aplikaci Rychlé poznámky	WINDOWS + W
Otevřít kontextové menu Windows	WINDOWS + X